

HOOFDSTUK 2

BIOGRAFISCHE EN ANDERE BIJZONDERHEDEN OVER DE PREDIKANTEN

1. JOHANNES BLOCQUIUS (1584-1585)

Deze predikant heeft maar kort in Alblasserdam gestaan. Toch is zijn hieronder volgende levensbeschrijving vrij uitgebreid en omvat ze ook de jaren na zijn Alblasserdamse tijd. De motivatie daarvoor is dat er in de acta van de classis¹ zeer veel over hem en zijn wangedrag is opgeschreven en omdat in de gewone bronnen² men hoogstens de indruk krijgt dat hij niet zo'n voorbeeldig predikant was, zonder dat men te weten komt wat daar dan wel achter stak.

De eerste, maar niet de beste

Deze Johannes Blocquius³ staat als eerste op de lijst van predikanten die Alblasserdam hebben gediend. Zijn naam wordt op verschillende wijzen gespeld, Blocquius, Blockius, Bloquio, Blockium en soms ook gewoon als Block.

Vanwaar hij kwam is niet bekend. Misschien was hij een zoon van Petrus Bloccius, die in 1559 te Leiden prorector van de Latijnse school was, daar, vermoedelijk vanwege zijn overgang naar de nieuwe leer, al in 1561 ontslagen werd en na omzwervingen uiteindelijk in Kleef predikant werd. Het feit dat Johannes later, in 1600, de wijk neemt, uitgerekend naar Kleef⁴, doet vermoeden dat er een familierelatie bestaat tussen hem en deze Petrus.

Merkwaardig is in dit verband ook dat in de beschrijving van de heerlijkheid Alblasserdam, als eerste predikant ene Petrus Blocquius wordt genoemd, al zegt de schrijver er bij dat hij er niet helemaal zeker van is.

Alblasserdam⁵ mag blij zijn dat hij maar zo kort de Hervormde Kerk alhier gediend heeft. Daardoor is het dorp veel ellende bespaard gebleven. De classica acta hebben veel over deze leraar te melden, maar het betreft weinig goeds.

Zijn staat van dienst

- 1584-1585 te Alblasserdam, gecombineerd met Oud-Alblas;
- 1585-1590 te Klundert
- 1590-1595 te Breda
- 1595-1600 te 's-Gravendeel
- 1600 op onwettige wijze vertrokken en uit zijn ambt gezet.
Vertrokken naar Kleef.
- 1603 woont in 's-Gravendeel
- 1607 woont te Fijnaart
- 1607 legt openbare schuldbelijdenis af
- 1614 woont te Klundert

¹ De acta van de classis Dordrecht zijn voor wat betreft de jaren 1573-1600 in druk uitgegeven, de uitgave van de jaren 1601-1627 is nog in voorbereiding. De originelen bevinden zich in het Rijksarchief in Den Haag.

² In de eerste plaats W.M.C. de Regt, overgenomen door Boersma, zie aldaar blz. 138.

³ Van zijn levensloop tot het jaar 1584 heb ik niets definitiefs kunnen vinden.

⁴ De Bie en Loosjes, Biographisch Woordenboek van prot. Godgeleerden in Nederland, dl. 1, blz. 453.

⁵ En eveneens Oud-Alblas. Tot 1600 waren Alblasserdam en Oud-Alblas kerkelijk een gemeente.

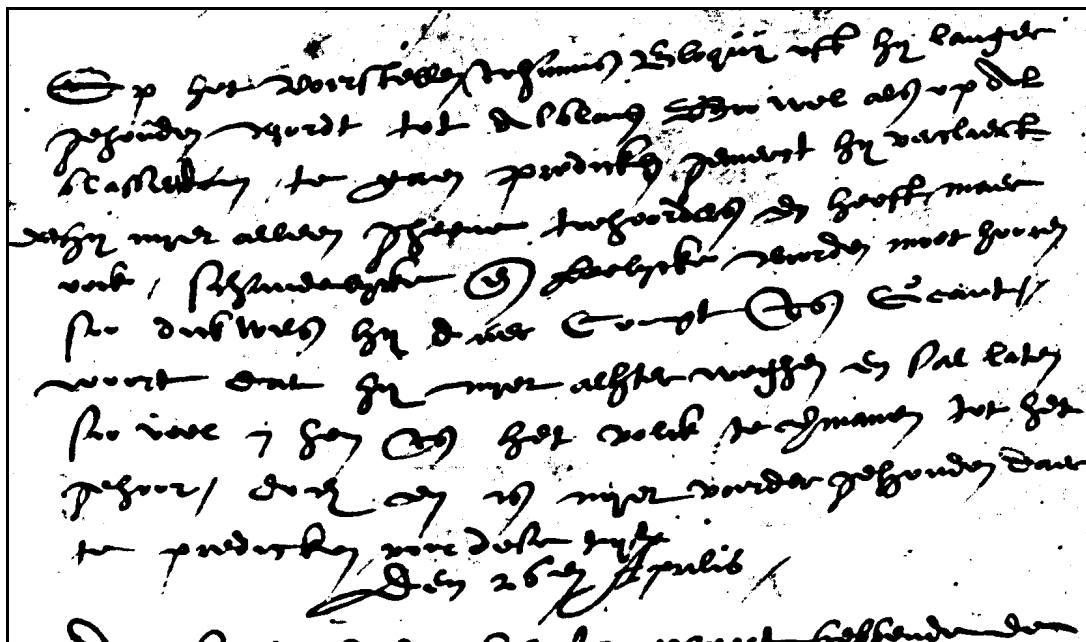
- 1617 overleden te Klundert

Predikant te Alblasserdam en Oud-Alblas

In maart 1584 wordt Blocquius door de classis aangenomen om in vacante gemeenten beroepen te kunnen worden. Zijn gaven en getuigenissen werden in orde bevonden. Het feit dat hij over een soort getuigschriften beschikt, wijst erop dat hij naar alle waarschijnlijkheid geen nieuweling in het vak is. Hij hoeft ook voor de classis geen proefpreek te houden, zoals een kandidaat of proponent dat altijd moest doen. Ook het feit dat hij direct al in de volgende vergadering als scriba (per vergadering werd er een aangewezen) optreedt, kan in die richting wijzen. Misschien kwam hij uit een andere regio over naar Dordrecht. Hij mag zich niet rechtstreeks laten beroepen, maar moet genoeg nemen met een door de classis aangewezen gemeente. Op 6 maart 1584 deelt de classis hem mee dat hij uiterlijk in mei zekerheid zal hebben over zijn standplaats. In de vergadering van 26 april blijkt hij reeds enkele malen, tevergeefs overigens, in Alblasserdam geweest te zijn.

Zo komt hij dus te Alblasserdam /Oud-Alblas terecht, beide zonder kerk en zonder pastorie. Hij moet de diensten houden in een huis. Hij besluit er te blijven en de classis zal hem helpen met de reparatie van zijn woning.

Al gauw (in april) heeft hij spijt. Hij klaagt bij de classis "dat hij nyet alleen gheene toehoorders heeft, maer ook schandelijcke ende leelijcke woorden moet hooren soo dickwils hij daer compt"⁶. De classis adviseert hem het volk te blijven vermanen tot het gehoor te komen. De verplichting om behalve in Alblasserdam ook in Alblas te preken wordt opgeschort⁷.

Op 25 april 1584 was Blockius zelf scriba in de vergadering van de classis. Hij geeft hier dan ook zijn klacht in eigen woorden en handschrift weer. Er staat: "Op het voorstellen Johannis Blocquii, oft hij langer gehouden wordt tot Alblas soewel als op Alblasserdam te gaen predicken, gemerct hij verclaert, dat hij nyet alleen gheene toehoorders en heeft, maer oock schandelijcke ende leelijcke woorden moet hooren soo dickwils hij daer compt. Is geantwoort, dat hij nyet achterweghen sal laten soo veel in hem is het volck te vermanen tot het gehoor. Doch en is nyet voirdere gehouden daer te predicken voirdere tijt." (Acta Classis Dordrecht)

⁶ Hij woonde waarschijnlijk in Dordrecht.

⁷ "Is geantwoort, dat hij nyet achterweghen sal laten soo veel in hem is het volck te vermanen tot het gehoor. Doch en is nyet voirdere gehouden daer te predicken voirdere tijt."

Waarom toonde de gecombineerde gemeente van Alblasserdam en Oud-Alblas (voor zover er in 1584 van een gemeente sprake is) zo'n afkeer van Johannes Blocquius? We noemen een aantal mogelijkheden:

- a. Het karakter van Blocquius, dat, naar later bleek, zou leiden tot een steeds meer onstichtelijke levenswandel. Deze reden kan echter nauwelijks een rol gespeeld hebben, gezien de goede "getuigenissen" die deze predikant bij zijn binnenkomst in de classis kon overleggen en het feit dat hij pas in Alblasserdam begon en men hem dus nog niet had leren kennen.
- b. De beide plaatsen zaten nog middenin de overgangsfase van nog rooms-getinte geloofsbeleving naar het van harte en ten volle aanvaarden van de nieuwe leer der Hervorming. Een predikant, welke dan ook, was op dat moment niet welkom. In de classicale vergadering van 7-5-1585 beschuldigt ds. Arnoldus Wassenberch Blocquius ervan "*van sijn debvoir (plicht) niet gedaen te hebben in sijnen dienst tegen de pape*" en noemde hij hem een huurling. Dat zou erop kunnen duiden dat Blocquius niet of te weinig optrad tegen de, vooral in Alblas, nog sterke roomse elementen, tot grote ergernis van de hervormden. Later zou de classis de hulp van de Schout moeten invoeren om aan de invloed van "de pape" van Alblas een eind te maken. Wassenberch moet zijn woorden wel terugnemen, hij zou niet nuchter zijn geweest, maar zijn beschuldiging zou niettemin best op waarheid kunnen berusten.
- c. De aanvraag om een predikant werd in 1583 niet door Alblasserdam/Alblas, bijvoorbeeld door schout, heemraden en kerkmeesters namens het dorp, gedaan, maar door de predikanten en ouderlingen die de classicale vergaderingen bijwoonden. Daar hoorden Alblasserdam en Oud-Alblas niet bij en het is gezien de start de vraag of het wel de wens van ons dorp was. Het gevolg was dan ook dat Blocquius in een omgeving terecht kwam die helemaal niet om hem had gevraagd en hem tot zijn leedwezen met "*schandelijke ende leelijcke woorden*" bejegent en bovendien zijn oproep om naar de preek te komen luisteren en masse naast zich neerlegt.

Toch moet hij er na enige tijd in geslaagd zijn, om een begin van een gemeente te realiseren, misschien ook wel met een soort kerkeraad. Echt op zijn gemak zal hij zich hier niet gevoeld hebben en zodra hij kan, vertrekt hij.

Predikant te Klundert

Door moeilijkheden in Klundert⁸ weigeren een aantal predikanten die gemeente te dienen. Blocquius is evenwel bereid daar te gaan preken. Zijn aversie tegen Alblasserdam/Oud-Alblas is blijkbaar zo groot, dat hij zelfs bereid is naar een gemeente met een slechte reputatie uit te wijken. Hij is er eerst een paar keer op proef gaan preken, terwijl hij intussen te Alblasserdam/Oud-Alblas werd vervangen o.a. door ene Pieter de Coster⁹, nog zonder dienst, afkomstig uit Delft. Blocquius beviel in Klundert en Alblasserdam was met zijn vervanger erg tevreden. Zo kwam Blocquius in Klundert en kreeg Alblasserdam Petrus Costerus. De laatstgenoemde moet overigens eerst in de volgende classis een "propositie" (proefpreek) houden.

Op 6 augustus 1585 wordt het beroep van Blocquius naar Klundert door de classis goedgekeurd. Zijn dienst in Klundert betekent ook een ommekeer in zijn handel en wandel. Hij wordt nalatig in het bezoeken van de classicale vergaderingen. Hij wordt berispt, betaalt de vastgestelde boetes, maar verbetert zijn gedrag niet.

In maart 1588 verneemt de classis dat Blocquius schulden heeft die hem zeer in opspraak brengen. Later blijkt dat hij bij zekere personen, later duidelijker omschreven als

⁸ Klundert had sinds 1576 reeds een predikant, nl. Paschasius Pensaert. Zie Acta Classis Dordrecht.

⁹ Ook wel meester Pieter genaamd, of Petrus Costerus.

herbergiers, in de schuld staat. Hij drinkt en zijn alcoholisme blijft hem parten spelen. Zijn vrouw klaagt dat hij minder dan de helft van zijn tractement thuis brengt. Over zijn vrouw doen trouwens ook allerlei geruchten de ronde.

Bij de visitatie door de classis (1589) zegt de kerkeraad eerst tevreden te zijn over leer en leven van de predikant, maar men wenste wel dat hij somtijds beter studeerde en dat hij *"sijn leere met zijn leven vercierde. Ende dat hij wel wat wilt van geeste is ende oock wel somtijts de wachten besoeckt"*. Dat laatste wil hij niet nalaten, ondanks vermaningen. Hij was blijkbaar nogal eens te vinden onder de soldaten in de garnizoensplaats Breda, wat leidde tot drankmisbruik.

In oktober 1589 klaagt Klundert over de jammerlijke staat van de gemeente, met als oorzaak *"leelijcke en schandaleuse injurien, die daer gesecht werden van Johannis huysvrouw"* en over de predikant *"dat hij oock een lichtveerdich wesen over sich heeft, eenen dienaer niet betaemende"*. Daarom wil men een andere dienaar. Blocquius vindt ook dat hij in Klundert niet meer stichtelijk kan arbeiden en vraagt om overplaatsing. De burgemeester Cornelis Adriaens en de ouderling Jan Gerrits doen nog een goed woordje voor hem. Misschien wil de classis wel helpen bij de schuldensanering van Blocquius, opdat hij des te stichtelijker zou kunnen vertrekken.

Legerpredikant te Breda

De classis weet niet waarheen ze iemand als Blocquius moet overplaatsen. Dan verneemt men (maart 1590) dat Prins Maurits twee veldpredikers nodig heeft. Om van Blocquius af te komen wordt hij aanbevolen voor die post¹⁰.

Intussen is hij zonder verdere omslag uit Klundert vertrokken. Hij predikt enige tijd in Breda. Daar vervalt hij tot uiterste armoede, zo zelfs dat de classis hem moet ondersteunen. Hij verlaat in 1590 de "kerkediens" en wordt griffier in het leger, een beroep dat als onstichtelijk werd aangemerkt.

De classis doet er alles aan om hem terug te brengen tot het "predickamt". Terwille van hem laat de classis Klundert bedienen en wordt er voor hem een andere plaats opengehouden. Tevergeefs. De Particuliere Synode van Den Haag (22-10-1591) wil hem wel in zijn "crijgsofficie" laten, mits het "eerlick" werk is. Een andere reden om hem daar te laten is, dat men *"hem vooralnoch niet stichtelick totten dienste kan promoveren"*, omdat de aanstoot die hij tijdens zijn dienst te Klundert veroorzaakt had, nog niet is goedge maakt door een betere levenswandel¹¹.

In november 1592 komt hij weer ter sprake, nu in de Synode te Leiden. De gemeente te Breda had de classis schriftelijk gevraagd om iets te doen *"tot wechneminghe der ergernisse bij hem gegeven"*. De classis moet hem uit naam van de synode vermanen en terechtwijzen en hem bij uitblijven van het gewenste resultaat "inhabil" (ongeschikt) voor het predikamt verklaren en tuchtmaatregelen toepassen.¹²

Klundert is Blocquius niet vergeten en draagt hem kennelijk geen kwaad hart toe, want in november 1593 kan hij als hij wil daar tot schoolmeester aangesteld worden. Zo wil men hem in zijn persoonlijke nood tegemoetkomen. In april 1594 wordt hij vermeld als schoolmeester "onder Dordrecht". Zijn levenswandel is nog steeds even laakbaar. Hij toont zich echter, na krachtig aandringen, bereid voor de classis een schuldbekentenis te tekenen en ook in het openbaar te Klundert en Breda zijn zonden te belijden. Hij doet dat op 15-6-1594 met de volgende woorden:

¹⁰ In de Particuliere Synode van 28-8-1590 te Dordrecht wordt die aanbeveling overgenomen. Reitsma en Van Veen II blz. 371.

¹¹ Reitsma en Van Veen II blz. 393.

¹² Reitsma en Van Veen II blz. 451.

"Ick onderscreven bekenne met leetwesen mijns herten, dat ick in ende buten mijnen dienst zoowel in de Clundert als binnen Breda mij onbehoorlick gedragen ende groote ergernisse gegeven hebbe, biddende den Heere ende de kercke, dat het mij mach vergeven worden om Christi wille."

Predikant in 's-Gravendeel

Als na enige tijd de indruk bestaat dat hij zijn leven betert, wordt hij in juli 1595 toegewezen aan de gemeente van 's-Gravendeel, die dan nog zonder predikant en zonder kerkgebouw zit. Als hij wil mag hij daar ook "de schole houden".

Om weer een goede start te kunnen maken zal de classis hem helpen zijn schulden af te betalen, door steeds een deel van zijn tractement in te houden.

Al spoedig blijkt dat Blocquius onverbetterlijk is. Herhaaldelijk laat hij zijn gemeente gedurende enkele weken in de steek, zodat er dan geen diensten gehouden kunnen worden en er niet gedoopt en getrouwd kan worden.

Naar Indie?

In maart 1598 vraagt hij de classis naar Indie te mogen varen¹³. Hij kan dan aan boord, en eenmaal aangekomen, het evangelie prediken. De classis is niet enthousiast en ontraadt hem dit plan, mede om zijn slechte reputatie. Als hij niettemin bij zijn plan blijft, moeten voor zijn vertrek in ieder geval zijn schulden geregeld zijn.

Schulden

Dat laatste lukt op geen stukken na. Integendeel, zij nemen dagelijks nog toe en per kwartaal wordt nu 25 gulden ingehouden en in het nieuwe jaar de toelage van 50 gulden¹⁴. Echtelijke ruzies maken zijn positie er niet beter op. De oorzaak ligt nog steeds in zijn drankmisbruik en veelvuldig vertoeven in herbergen¹⁵.

Blocquius moet, samen met zijn vrouw, in 's-Gravendeel openbare schuldbelijdenis afleggen, en mag, ondanks het verzoek van de gemeente 's-Gravendeel (maart 1599) het avondmaal niet meer bedienen en gebruiken; in april dreigt zelfs afzetting. De classis wil echter nog steeds barmhartig zijn en stelt uit.

In augustus 1600 worden met hulp van de classis zijn schulden weggewerkt, in die zin dat de secretaris van 's-Gravendeel in een keer alle schulden (Blocquius had er een lijst van opgesteld) zal afbetalen en dat vanaf dat moment 25 gulden van zijn tractement ingehouden zal worden. Op straffe van afzetting zal hij daarna geen schulden meer mogen maken.

Met de noorderzon vertrokken

Op 11 oktober 1600 komt de kerkeraad van 's-Gravendeel bij de classis klagen dat Blocquius al drie zondagen afwezig is en er geen dienst gehouden kan worden. De conclusie is dat Blocquius eenvoudigweg zijn gemeente definitief heeft verlaten, zonder zich te storen aan de daarvoor geldende procedures. Het onvermijdelijke gevolg is dan ook dat

¹³ Hij wil twee zonen meenemen. Zijn vrouw en andere kinderen blijven hier.

¹⁴ Hier wordt bedoeld op de tractementsverhoging die in maart 1598 door de Staten aan de predikanten op het platteland was toegekend.

¹⁵ In augustus 1598 spreekt Geertruyde de "broustere" (herbergierster) zelfs leden van de classis aan om eindelijk haar geld te kunnen krijgen.

de classis op 7 november 1600 besluit hem te schorsen. Zijn "gagie" wordt ingetrokken. Blocquius blijkt, met achterlating van zijn vrouw (Dingenken Lenaert Schanaertsdochter¹⁶) en kinderen, vertrokken te zijn naar Arnhem. Zijn reis daarheen verliep overigens niet zonder problemen. Toen hij nl. in Schoonhoven gearriveerd was, verteerde hij in een herberg voor een "grootte, merckelijke somme" en vertrok zonder te betalen (dat had hij in Den Haag ook al eens gedaan). De herbergier en enkele anderen achtervolgden hem tot in Streefkerk. Zij waren zo kwaad, "*dat soo sij hem daer hadden connen achterhalen, het hem niet well en soude vergaen zijn*". Intussen zorgde deze affaire voor de nodige commotie in het dorp aan de Lek "*tot schade van de dienst des Woorts*".

Arnhem en omgeving

Zo komt hij dan tenslotte in Arnhem aan. Hij wil predikant worden in Kleef of Emmerik en heeft in die streek reeds een attestatie van de classis Dordrecht getoond, maar wekt wantrouwen door zijn vaagheid over wie hem ondertekend heeft. Blocquius schrijft aan de classis Dordrecht met de vraag om door middel van een brief er aan mee te werken dat hij bij de kruiskerk van Kleef in dienst kan treden en om de classis gunstig te stemmen belooft hij voor de zoveelste keer beterschap. De classis voldoet niet aan zijn verzoek, te meer niet omdat men Arnhem al over zijn handel en wandel heeft ingelicht.

Blocquius heeft ook zijn vrouw geschreven dat zij met de kinderen naar Amersfoort moet komen. Daar gaan ze wonen en de kinderen kunnen uitbesteed worden aan het "boumbasijnweven". Van de classis krijgt zij zes gulden reisgeld mee. Kort daarna is het plan veranderd en moet zij naar Kleef komen, want nu wil hij daar gaan wonen om er een franse school te beginnen. Dat was in april 1601. In februari had hij zelf een acte opgesteld waarin hij zijn vrouw machtigde zijn huis, staande aan de Noord Voorstraat te 's-gravendee; te verkopen. Uit de opbrengst moesten eerst de penningen die de armen (de diaconie) van hem nog te goed hadden terugbetaald worden. De rest diende om zijn "schuldheren" te betalen.¹⁷

De classis wordt gewaarschuwd

Op 2 mei 1601 stelt de classis een stuk op dat in de kerken afgekondigd moet worden. De inhoud bestaat uit een samenvatting van alle wandaden van Blocquius en de mededeling dat hij van nu af aan niet meer als predikant en als lidmaat aangemerkt wordt, "*tensij men ander boetveerdicheyt in hem conde spueren*".

In augustus 1602 laat Blocquius weer van zich horen. Per brief vanuit Kleef vraagt hij "remis" (kwijschelding) van zynnen voorgaende delicten". De classis kent hem intussen goed genoeg en trapt er niet in.

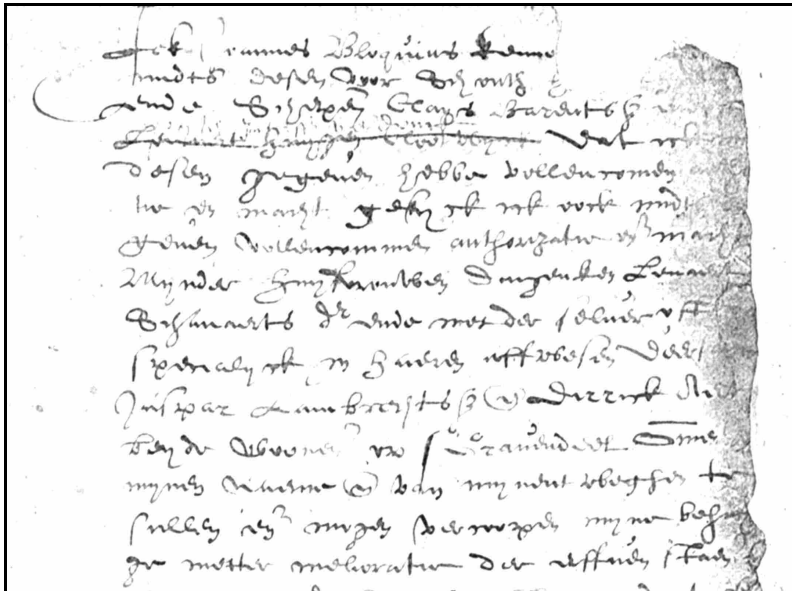
In juli 1603 volgt opnieuw een poging om weer tot de kerk en het ambt toegelaten te worden, nu met steun van het dorp Schenckenschans bij Arnhem. Het antwoord blijft nee.

Weer in 's-Gravendeel

Blocquius verlangt terug naar 's-Gravendeel en hij vraagt in oktober de classis toestemming om weer in zijn huis aldaar te mogen komen wonen, opdat hij zo nabij zijnde, des te beter zich met de classis zou kunnen verzoenen. Dat hij in 's-Gravendeel komt wonen staat hem

¹⁶ Haar naam is te vinden in ORA 's-gravendeel, inv. nr. 1 acte 22.1.1601).

¹⁷ Het origineel is te vinden in het ARA Den Haag, toegang 3.03.08.042, inv. nr. 1, 1597-1601.

De acte, door Blockius eigenhandig geschreven, gedateerd 22.2.1601. In het hier afgebeelde fragment staat: " Ick Joannes Bloquius kenne mits desen voor schouth ende schepen Claes Barentsz, Lenaerts Huygen Clootwijck, dat ick desen gegeven hebbe vollen comen authorizatie ende macht, gelijk ick oock mits desen [hebbe ge]geven vollencomen authorizatie ende macht mijnder huisvrouwen Dingenken Lenaert Schanaerts dr. ende met der selver ... specialijck in haeren affwesen d'eersame Jasper Lambrechtsz ende Dirrick Aertsz, beyde wonende op SGravendeel omme uyt mijnen naeme ende van mijnnentweghen te sullen ende mogen vercoopen mijne behuysinge mette melioratie der erffen, staende ..." (einde citaat).

getroost dat hij "nyet tot wanhope en vervalle". Nog steeds heeft hij enkele van zijn schuldeisers niet betaald en laat hij na om zijn kinderen te bestraffen. Waarvoor dat bestraffen nodig zou zijn, vermelden de acta niet. Vier maanden later blijkt hij nog steeds schulden te hebben.

Fijnaart

Een jaar later, juli 1606, verneemt men dat hij in Fijnaart woont. Hij komt persoonlijk opnieuw verzoeken om "reconciliatie"¹⁸. Nee, zo oordeelt de classis, nog niet, want zijn schulden zijn nog steeds niet allemaal betaald, maar ook als dat gebeurd zou zijn, zo wordt hem ten overvloede te verstaan gegeven, kan hij niet aangesteld worden als predikant. Dat is voorgoed voorbij. Blocquius wordt boos "ende is met miscontentement"¹⁹ uuyt de vergaderinge gescheyden".

Johannes was sinds 1601 ook geen lidmaat meer. In april 1607 wil hij weer deelnemen aan het avondmaal. Hij toont de classis een schriftelijke verklaring dat het met zijn crediteuren nu allemaal in orde is. Dan staat de classis hem toe weer als lidmaat in de gemeente aangenomen te worden, evenwel na openlijke schuldbekentenis, zowel in 's-Gravendeel (daar bedreef hij veel van zijn "misdaden") als in Fijnaart, zijn woonplaats. Men heeft er een "Acte van schuldbekentenis" voor opgesteld, die in zijn aanwezigheid in de kerk voorgelezen zal worden en als volgt luidt:

¹⁸ Verzoening.

¹⁹ Ontevredenheid.

trouwens vrij, maar men heeft vernomen dat hij in die plaats met hulp van de schout tot schoolmeester aangesteld zal worden. De baljuw van Strijen moet dat zien te voorkomen.

In november verschijnt hij dan in levenden lijve in de classicale vergadering en wil zich met de broederen verzoenen, in de stellige verwachting dat hij dan weer als predikant toegelaten kan worden. Ten bewijze van zijn goede gedrag brengt hij attestaties mee van de kerk van Kleef en Gennip. Het helpt niet, want de classis wil eerst zelf bewijzen van zijn boetvaardigheid zien. In april 1605 ontvangt de classis hetzelfde verzoek. Men wil wachten "tot er seeckerder teyckenen sijner waeren boetveerdicheyt" zijn, maar intussen wordt hij

Acte van schuldbekentenis

"Also Johannes Blockius, eertijds gewesen predicant alhier, de kercke Godes met sijn gegeven ergernissen grootelijcx ontsticht heeft tot bedroeffnisse derselve, also dat de classe genootsaecht is geweest met hem te handelen tot afsettinge sijnes diensts ende afhoudinge des avontmaels, ende dewijl de christelijcke discipline niet en dient tot verdervinge des persoons aen dewelcke deselve gebruyckt wordt, maer tot behoudinge desselven, so is 't dat de classicale vergaderinge, gesien ende gehoort hebbende het goet getuyghenisse van sijnen tegenwoordigen handel ende wandel ende het contentement²⁰ sijnen crediteuren gedaen, ooc het groot leetwesen, dat hij betoont heeft voor de vergaderinge, ootmoedelijck biddende dat men hem om Christi wille sijne feylen soude willen vergeven, opdat hij tot troost sijner conscientie het avontmael soude mogen gebruycken; daerom de vergaderinge des classis hem niet langer begeert en heeft in sijn gemoet te bedroeven, maer heeft hem wederom tot een lidt der gemeynte willen aennemen, ende neemt aen mits desen, doch met dese conditie dat den voornoemde Johannes Blockius hier voor u al 't saemen bekennen sal ende ooc bekent mits desen sijne groote ergernissen, der kercke gegeven, biddende ulieden al te samen om Christi wille hem deselve te willen vergeven, belovende hem nu voorts te dragen als een vroom Christen toestaet, waertoe hij begeert in uwer aller gebedt bevolen te sijn.

Is 't niet alsoo broeder?

Antwoord: Jae.

Christelijcke broeders ende weerde toehoorders, uuyt hetgene dat wij hier tegenwoordich sien in onsen broeder, moeten wij onser aller cranckheyt leeren kennen ende ons van alle beginselen des quaets wachten, wetende dat de Sathan listich is om ons ten val te brengen, ende, so het ooc so verre met ons gecomen waere om niet in sonde te verharden, maer, naer het exempel²¹ onses broeders vermaent sijnde, ons niet te schamen deselve te bekennen, overmits de engelen des hemels haer over de bekeeringe eenes sondaers verheugen".

Swaluwe

De kerk van "de Swaluwe" (Hoge- en Lage Zwaluwe) laat weten dat men Blocquius als dominee wil beroepen. De classis houdt voet bij stuk: nee en hij moet er ook niet meer op hopen (juni 1607).

Om wat voor reden is niet duidelijk, maar in november van datzelfde jaar wil Blocquius copieën van de acten van de procedure die de classis in zijn zaak heeft gevolgd. De classis weigert categorisch.

In augustus 1608 vraagt hij om de acte van zijn verzoening "om te coomen tot eenen bequaemeren dienst". Hij heeft die acte kennelijk nodig als een soort getuigschrift om een beter (schoolmeesters)baantje te kunnen bemachtigen. De classis geeft hem een uittreksel uit de acte, nl. dat deel waarin staat dat hij nooit meer predikant mag worden. Hij vraagt ook nog of de broeders willen toezien op de verkoop van zijn huis in 's-Gravendeel. Dat is echter een prive-zaak en gaat de broeders in het geheel niets aan.

Tot haar grote ergernis verneemt de classis dat Blocquius in Fijnaart tot ouderling is bevestigd. De plaatselijke predikant krijgt een uitbrander.

Blocquius blijft, tegen beter weten in, vragen om predikant te mogen worden, of anders tot een "anderen dienst met denwelcken hij hem ende sijn huysgesin eerlijcken den cost soude connen winnen". Men zal hem helpen een betere schooldienst te krijgen (november 1610).

²⁰ Tevreden stellen van zijn crediteuren.

²¹ Voorbeeld.

Bittere armoede, zijn dood

Het is inderdaad armoe troef in het gezin van Blocquius. Dat blijkt maar al te zeer in november 1614 als de kerkeraad van Niervaert (of Nieuwvaert)²² voor Blocquius een goed woord doet bij de classis vanwege zijn "uiterste" armoede, om hem met "*eenighen kleynen schooldienst te versien, opdat hij alsoo sijne grijse haeren eerlijcken ter aerde meuge brengen*". De broeders houden een inzameling en kunnen 15.14.- uitreiken en wat de schooldienst betreft, kan men enkele plaatsen buiten de classis aanwijzen die op dat moment zonder zitten.

Een half jaar later is nog steeds sprake van zeer grote armoede. Besloten wordt nu dat de kerken geld bijeen zullen brengen om hem jaarlijks een "milde hantreyckinge" te doen. Klundert, hij woont al enige tijd weer in die plaats, neemt op zich hem en zijn vrouw ergens te besteden of anders hem van het jaarlijks gecollecteerde geld te onderhouden. De oude Blocquius heeft niet lang meer geleefd. In de eerste maanden van 1617, waarschijnlijk maart/april, is hij overleden. Zijn weduwe zal nog een jaar door de classis onderhouden worden, daarna moet Klundert het overnemen.

Dat is dan het slot van het roerige leven van Johannes Blocquius, de predikant die in Ablasserdam bovenaan op de lijst staat, maar die gezien zijn handel en wandel, in figuurlijke zin die plaats bepaald niet verdient.

²² Dat is Klundert.

2. PETRUS COSTERUS (1585-1627)

Levensloop in het kort

Pieter Pieterszoon²³ de Coster, meestal Petrus Costerus²⁴ genoemd, geboren omstreeks 1555²⁵, diende zich op 5 november 1584 aan bij de classis Delft.

*"Twee dienaers uyt Vlaenderen, Joris de Vriese ende Pieter de Coster zijn verschenen in onse vergaderinghe ende hebben begeert zo eenige kercken oft schooldienst zoude mogen vaceren dat men henluyden daerinne behulpich zouden willen zijn, ende alsoo eenige plaetsen genoemd werden die men meende dat vacant zijn so heeft men henluyden geseyt dat men daer nae sal vernemen".*²⁶

Costerus kwam dus uit Vlaanderen²⁷. De reis naar Delft bracht hij door in gezelschap van Joris de Vries. Te hopen is, dat Costerus van ander allooï was dan deze Joris, die pastoor geweest was te St. Kruis en na zijn overgang tot de Hervorming in 1578 nog steeds bekend stond als een woest mens, een dobbelaar en dronkaard. Verder had hij een krom been²⁸. Volgens het lidmatenregister van Delft was Costerus dus predikant in Vlaanderen geweest: *Pieter de Coster ende Joris de Vriese, beyde dienders des Woordts geweest ten platten lande buyten Ghandt*²⁹. De sollicitatie in Delft heeft geen succes gehad en vandaar dat Petrus zijn poging in 1585³⁰, een half jaar later, herhaalt bij de classis Dordrecht. Hoewel hij in het hierboven weergegeven citaat "dienaer" wordt genoemd, staat hij in Dordrecht te boek als kandidaat of proponent. Hij verving Blocquius een tweetal keren toen die in Klundert moest preken. Alblasserdam wilde hem toen als eigen dominee hebben en zo werd hij in augustus 1585 als kandidaat te Alblasserdam en Oud-Alblas door de classis aangesteld³¹, nadat hij met goed gevolg een proefpreek uit de brieven van Johannes had gehouden. In Alblasserdam moest hij een huis huren, want geen van beide plaatsen bezat een pastorie. Vermoedelijk heeft hij van meet af aan te Alblasserdam gewoond. Dat is af te leiden uit het feit dat in de acta van de classis nergens van een verhuizing van Alblas naar Alblasserdam gesproken wordt, iets waarbij hij zeker financiële steun gevraagd zou hebben. Later blijkt dat hij reeds om 7.00 uur eerst te Alblasserdam voorgeat om vervolgens om 10.00 uur te Alblas te preken, wat er ook op wijst dat hij in de eerstgenoemde plaats woonde. In 1627 blijkt hij een eigen huis met erf te bezitten in Alblasserdam. Op 31 mei 1627 machtigt hij zijn zoon Jacob dit huis te verkopen aan zijn opvolger ds. Andreas van de

²³ De toevoeging Pieterszoon is ontleend aan het ondertrouwboek van Amsterdam. Zie Ned. Leeuw 39 blz. 100.

²⁴ In de acta van de classis ook wel: Custus, Peterus de Costere, Costerius of Coster. Let wel, nergens noemt hem in de acta Meester Pieter.

²⁵ Dit jaartal is ontleend aan een zogenaamde handschriftgenealogie uit de collectie Van Ris, te vinden in het Centraal Bureau voor Genealogie in Den Haag. In het gemeentearchief van Delft is niets over hem te vinden. Wel woonde er in "Delftse Haven" in 1568 ene Mr. Pieter Coster (kohier 100e penning). Misschien familie?

²⁶ Acta Classis Delft, 5 nov. 1584. Rijksarchief Den Haag.

²⁷ Evenals Abraham Costerus, geboren 1575 te Antwerpen, die predikant te Sliedrecht is geweest 1605-1606. Na de val van Gent op 17-9-1584 werd de Katholieke cultus volledig hersteld. De Protestanten kregen twee jaar de tijd om zich te bekeren, dan wel om te vertrekken. Petrus Costerus deed het laatste.

²⁸ H.Q. Jansen, De kerkhervorming in Vlaanderen, Arnhem 1868, deel I, blz. 279.

²⁹ Lidmatenregister Delft, oktober 1584.

³⁰ Als lid van de classis aangenomen op 7 mei 1585.

³¹ De classis approbeerde zijn beroep op 6 augustus. In tegenstelling tot Blockius was hij door Alblasserdam zelf beroepen en dus gewenst. Dit geeft tevens aan dat er toen een kerkenraad geweest moet zijn.

Corput³²

Hij overleed te Dordrecht op 22 januari 1630³³ in zijn woning op de Steegh over Sloot, nadat hij nog op 1 december 1629, te bed liggende, *swack van lighame, aern sijnen hoogen ouderdom, maer gesont van herten, sijn verstant, memorie ende sprake wel hebbende ende gebruyckende*, zijn testament van 1619 had herzien³⁴. Hij werd begraven in de Augustijnenkerk te Dordrecht³⁵

Hoe de kerkenraad over hem oordeelde

Het oordeel van de kerkenraad over de predikant was bij de visitatie op 6 juni 1589 zeer positief, nl. *"dat sij niet dan goets van hem en weten te seggen, dancken ende loven Godt voor de genade hem bewesen, dan willen wel, dat hij oock des donderdaechs leerde, opdat den volcke daerdoor te beter mochte geleert woerden - welck hem aengesecht is ende secht, dat hij bereyt is sulcx te doen, als 't den kerckenraet goetvinden sal."*³⁶

In juli 1597 vindt de classis zijn propositie³⁷ (proefpreek) "schriftuurlijk".

In april 1609 spreekt de kerkenraad weer tijdens de visitatie een oordeel uit: *"haer voorts aen de leere ende het leven haeres dienaers vergenoegende."*³⁸

Oud-Alblas

In mei 1587 brengt Costerus in de classis *"dat hij in Out-Alblas ter begeerte van ettelicke vrome aldaer nu drie ofte vier sondagen heeft gepredickt; maer alsoo het hem qualick gelegen is datselve te continueren, dewijle hij des somers tweemaal op den zondag pleecht te leeren tot Alblasserdam, begeert, dat daerin voorsien werde"*³⁹. In juni vraagt hij de classis rechtstreeks om in Oud-Alblas een eigen predikant te plaatsen, temeer omdat men daar goede hoop heeft een kerk te bouwen (dwz. de oude verwoeste kerk te herbouwen). Oud-Alblas was geen gemakkelijke gemeente. Costerus preekte er ook niet zo vaak als in Alblasserdam. Het lijkt erop dat hij er niet veel meer deed dan dopen en trouwen en af en toe preken. Steeds dringt hij er bij de classis op aan om Alblas van een eigen leraar te voorzien, daar begon hij dus in 1587 al mee. De samenvoeging van beide dorpen heeft nooit goed gewerkt. Uiteindelijk geven de Staten dat ook toe.

De roomsgezinde schoolmeester⁴⁰ trachtte hardnekkig de roomse leer in stand te houden. Daarover werd in 1581 in de classis geklaagd, evenals in 1583 over "een pape", die op papistische wijze trouwde en kinderen doopte en de mensen vermaande de kerkdiensten van de nieuwe leer niet te bezoeken⁴¹. De zaak werd aan de baljuw overgedragen⁴². In dat klimaat kwam Blocquius terecht en merkte dat hij geen toehoorders kreeg. Ook Costerus

³² Notarieel Archief Dordrecht, deel 70 fol. 49.

³³ Bron: Ordonnanties op de tractementen etc. van predikanten. Rijksarchief Staten van Holland na 1572, nr. 4398, waar bij 22 aug. 1630 staat dat hij (dwz. zijn weduwe) nog 275 ponden tegoed heeft over "de leste ses maenden sijns tractements naer advenant van 550 ponden s'jaers, daer inne hij den XXII januarij lestleden is overleden".

³⁴ Notarieel Archief Dordrecht, deel 14, fol. 632.

³⁵ Sepulture ofte Graftboeck van de Augustijnenkerck te Dordrecht, A. Nelemans, Sliedrecht 1998, pag. 162.

³⁶ Acta Classis Dordrecht, 1589 II 20.

³⁷ De classicale vergaderingen begonnen altijd met een proefpreek door een der leden bij toerbeurt te houden. Zowel nieuwelingen als ervaren leden kregen zo hun beurt.

³⁸ Acta Classis Dordrecht.

³⁹ Acta Classis Dordrecht 1593 II Deput. nr. 50.

⁴⁰ Acta Classis Dordrecht, 1581 I (28 febr.) nr. 17.

⁴¹ Acta Classis Dordrecht maart 1583 I nr. 4.

⁴² Acta Classis Dordrecht april 1583 II nr. 5.

krijgt er mee te kampen. De paap is in 1585 nog steeds actief⁴³. De classis verzoekt hem vol te houden.

In juli 1587 preekt er ene Adriaen Allaert op Alblas⁴⁴, met instemming en medewerking van de ambachtsheer. Waarschijnlijk is men, voorbarig, op zoek geweest naar een eigen dienaar als vervanger van Costerus en zou deze Adriaen reeds door de ambachtsheer binnengehaald zijn. De classis gaat met dit eigenmachtig optreden niet akkoord en besluit een verzoek tot de Staten te richten om Oud-Alblas van een eigen predikant te voorzien (febr. 1588)⁴⁵. Costerus is het daar van harte mee eens en herhaalt op 8 maart met klem zijn verzoek om een eigen dominee voor Alblas.

Er komt een teleurstellend antwoord van de Staten: de beide dorpen blijven samengevoegd. Alblasserdam had inmiddels de classis verzocht om Costerus alleen te mogen hebben, zodat er ook zondagmiddag dienst gehouden kon worden⁴⁶. De classis antwoordt dat de combinatie met Oud-Alblas door de Staten bepaald is en dat de classis daar niets aan kan veranderen.

Aanvangstijd van de kerkdienst

De problemen blijven dan ook bestaan. De aanvangstijd van de dienst bijvoorbeeld. Om ervoor te zorgen dat er zowel in Oud-Alblas als Alblasserdam regelmatig gepreekt kon worden, had de classis tijden vastgesteld waarop de diensten in deze twee dorpen zouden moeten beginnen. In Alblasserdam begon de kerkdienst, de "predicatie", om zeven uur 's morgens, zodat Costerus om tien uur in Alblas kon preken. Middagdiensten waren niet gebruikelijk. De Alblasserdammers waren daarover ontevreden, zeven uur was te vroeg. De classis stelde voor (juni 1593) de tijden om te wisselen, maar tien uur vond men in Alblasserdam weer te laat. De classis vermaande de Alblasserdammers zich te schikken, zodat Oud-Alblas ook voor de noen bediend kon worden. Zo ging het tenslotte ook in andere gecombineerde dorpen. Alblasserdam verzoekt opnieuw om de predikant alleen te hebben. Tenslotte besluit de classis dat de dienst in Alblasserdam voortaan om half acht zal beginnen⁴⁷.

Scheiding van Alblasserdam en Oud-Alblas

De gecombineerde gemeente stelt Costerus voor grote problemen en hij moet de hulp inroepen van zijn collega's in de classis: "*Op 't aengeven van Pieter de Coster is goet geacht, dat de gedeputeerde haer metten eersten laten vinden tot zijnent om met hem nae zijn begeren tot goede ordre te helpen vervorderen*"⁴⁸. De classicale acta spreken in 1593 over de "querelen"⁴⁹ aldaar⁵⁰. De beste oplossing is Oud-Alblas een eigen predikant te

⁴³ Petrus Costerus en Johannes de Textor (predikant te St. Anthony polder en Cillaarshoek) klagen in september 1585 in de classis over de paap van Oud-Alblas. Drie predikanten zullen in opdracht van de classis de schout Muys bezoeken en vermanen om er iets aan te doen.

⁴⁴ Acta Classis Dordrecht, 1587 II deput. 15 juli en 9 sept. De classis beloofde deze Adriaen Allaert de eerste gegadigde te zijn als predikant, zodra Oud-Alblas kerkelijke zelfstandigheid zou verkrijgen. Mocht hij intussen elders een beroep krijgen, dan zou hem niets in de weg gelegd worden.

⁴⁵ Reeds in september 1587 kreeg Johannes Bisschop, predikant te Ridderkerk, van de classis opdracht zo'n rekwest aan de Staten te schrijven.

⁴⁶ Acta Classis Dordrecht, 22 mei 1590, nr. 10.

⁴⁷ Acta Classis Dordrecht, juni 1593 II deput. nr. 50 en 1593 III nr. 11.

⁴⁸ Acta Classis Dordrecht, juni 1592. Dit gedeelte slaat op Alblasserdam.

⁴⁹ Ruzie.

⁵⁰ Acta Classis Dordrecht, 29 juni 1593 III nr. 12. Hier is bedoeld Oud-Alblas.

bezorgen. De classis zal opnieuw bij de Staten bemiddelen. Alblasserdam heeft intussen kenbaar gemaakt dat men Costerus voor zich alleen wil hebben.

In 1596 klaagt Oud-Alblas opnieuw "*datse ter onbequamer ure bedient worden*" en daarom een eigen predikant willen, of anders een vroeger uur voor de diensten. De classis draagt Costerus op 's zomers in Alblasserdam vroeger te beginnen, zodat Alblas om ongeveer tien uur aan de beurt kan zijn. Alblas krijgt het advies weer een verzoek om een eigen leraar naar de Staten te sturen⁵¹. Het kerkelijk leven in Alblas stond door alle problemen nog steeds niet helemaal op poten. Zo was er in 1596 nog steeds geen diaconie⁵².

In juli 1597 komt er een nieuw motief om de hoek kijken voor een kerkelijke scheiding: de beide dorpen zijn te groot om samen te blijven. Als Alblasserdam opnieuw verklaart prijs te stellen op een morgen- en een middagdienst, reageert Costerus door te zeggen "*dat hij niet daertegen hadde, mits dat men acht mochte nemen op sijn sware huyshoudinge*"⁵³.

Eind april 1598 wordt het verzoek aan de Staten ten behoeve van Alblas herhaald⁵⁴. De Staten reageren niet zonder meer afwijzend⁵⁵. Zij vragen de ontvanger Coolwijck om een financieel advies, het waren immers de Staten die het traktement betaalden. Coolwyk beveelt een eigen leraar voor Alblas aan.

Op 29 juni 1599 kan in de Classicale vergadering, gehouden te Alblasserdam, dan eindelijk meegedeeld worden dat de Staten er op 30-4-1599 mee akkoord gegaan zijn dat Oud-Alblas een eigen predikant krijgt, mits men de kosten van de "behuysinge des dienaers" voor eigen rekening neemt. De hoge heren gaven toe dat Oud-Alblas "*niet behoorlijk met Alblasserdam gecombineert*" was. Alblas stemt met de gestelde voorwaarde in.

Costerus overziet meteen de financiële gevolgen die de scheiding voor hem teweeg zal brengen. Vanwege "*sijn sware huyshoudinge ende ontberinghe der combinatie*"⁵⁶ (gemis van de 50 gulden per jaar aan inkomen die hij als predikant van een gecombineerde gemeente boven zijn traktement van 400 gulden per jaar ontving⁵⁷) vraagt hij om een voorschot van een kwart van zijn "gagie". Tegelijkertijd biedt hij aan om Alblas nog te bedienen tot de bevestiging van haar eigen predikant.

Armoede heeft Costerus eigenlijk steeds gekend. De traktementen waren niet zo best. In november 1581 klagten de dienaars ten platte- lande "*van wegghen hares stipendy welcker sie achten veill te kleen vor desen tegenwordigen tijt te sin*"⁵⁸. In april 1583 wordt dit punt doorgeschoven naar de particuliere synode. Een predikant op het platteland ontving in 1582 300 gulden per jaar⁵⁹ en in 1587 was dat verhoogd tot 350 gulden voor een gecombineerde gemeente. Daar kwam nog bij dat het soms moeite kostte om het geld uitbetaald te krijgen. Costerus moet er in mei 1588 de classis bijhalen om zijn traktement voor zijn diensttijd te Alblas te kunnen incasseren. Ook de huurvergoeding is te laag, zodat Costerus in december 1591 een attestatie vraagt van de classis om bij de Staten verhoging aan te vragen. Met succes overigens, want met ingang van mei 1592 ontvangt hij 36 gulden. Zijn

⁵¹ Acta Classis Dordrecht, 9 juli 1596 II, nr. 6.

⁵² Acta Classis Dordrecht, oktober 1596 III, nr. 14.

⁵³ Acta Classis Dordrecht, 14 juli 1597 II deput. nr. 32. Costerus zal hiermee wel bedoeld hebben, dat zijn traktement dan ook afgestemd moest worden op het tweemaal prediken te Alblasserdam.

⁵⁴ De classis had zo'n verzoek al eerder gedaan of aangekondigd, nl. in juli 1597 en maart 1598.

⁵⁵ Juni 1598.

⁵⁶ Acta Classis Dordrecht 29 juni 1599 II, nr. 27.

⁵⁷ In 1594 was door een resolutie van de Staten het traktement voor een predikant ten platten lande vastgesteld op 400 gulden per jaar bij meer dan drie kinderen. Een leraar in een gecombineerde gemeente genoot jaarlijks 50 gulden extra. (Resoluties Staten van Holland, 13-6-1594).

⁵⁸ Acta Classis Dordrecht, 7 nov. 1581.

⁵⁹ Acta Classis Dordrecht, 2 oct. 1582.

opvolgers zouden tot en met 1682 een zelfde bedrag uitgekeerd krijgen. In 1598 krijgen de dorpspredikanten een opslag van 50 gulden.

In 1607 vraagt hij opnieuw hulp in de classis. Hij wil een aanbevelingsbrief om die te voegen bij zijn verzoek aan de Edele Heren gecommiteerde Raden om subsidie "tot verlichtinghe" van zijn "familie".

Uit de Ordonnanties op de traktementen etc. van predikanten⁶⁰ blijkt dat hij in 1605 een extra toelage van 120 gulden per jaar ontving vanwege zijn huishouding en ouderdom. In 1617 is dat 150 gulden, als een "extra-ordinaris subsidie toegevoegt ende geaccordeert so ten aensien van sijnen hoogen ouderdom als belastinge van kinderen". In 1619 wordt in de omschrijving van vijf kinderen gesproken.

Zijn traktement werd in 1623 verhoogd tot 550 gulden per jaar, in aanmerking genomen het aantal kinderen.

Costerus biedt aan⁶¹ om gedurende de tijd dat Alblas nog vacant zal zijn aldaar te dienen. De classis wijst dat aanbod af, omdat Franciscus Nutius⁶² terstond Alblas zal bedienen. Om Costerus behulpzaam te zijn zal de classis de plaatsen Polder en "Sillershouck" zes weken bedienen "tot sijnen profijte"⁶³. Nutius overleed echter voor hij zijn dienst te Alblas kon beginnen. Tijdelijk blijft Petrus Costerus de gemeente aldaar nog bedienen. Hij doet dat maar al te graag, want zo kan hij zijn verplichte aandeel van 30 stuivers per kwartaal (6 gulden per jaar) in het weduwenfonds van de classis bij elkaar verdienen.

Intussen zijn er een aantal predikanten die naar Alblas willen. In juni 1600 wordt Henricus Swalme jr.⁶⁴, kandidaat, tijdelijk te Alblas aangesteld. In augustus brengt Alblas een beroep op hem uit en in september wordt hij er door Petrus Costerus bevestigd. Vanaf dat moment kan ook Alblasserdam spreken van een eigen predikant.

Of die predikant het in Alblasserdam zo erg naar zijn zin had, is de vraag, ook al is hij er tot zijn emeritaat (1627) gebleven. In 1600 heeft hij in ieder geval gedaan naar de gemeente Grootte Lindt, maar de classis liet hem niet gaan⁶⁵.

Huwelijken en gezin

Costerus trouwde eerst met Margarita (Margrietie) Wijnans. Vermoedelijk omstreeks 1582. Dat jaar is min of meer af te leiden uit de leeftijd die zijn oudste zoon Petrus in 1605 (zie hieronder) gehad moet hebben. Die zal toen net twintig jaar geweest zijn.

In december 1590 wordt zij als "*Griete, huysvrouw Peter de Coster predicant*" als doopgetuige te Dordrecht⁶⁶ genoemd en kort daarna overlijdt zij.

Op 4 april 1596 hertrouwde hij te Amsterdam met Mayke van Havermaet van Zele in Oost-Vlaanderen⁶⁷, 36 jaar oud⁶⁸. In het doopboek van Alblasserdam treedt zij driemaal op als doopgetuige en wordt dan Maeijken Rogiers genoemd "de huijsvrouwe van den predicant"⁶⁹.

In het gezin Costerus werden de volgende kinderen geboren:

a) Uit het huwelijk met Margarita Wijnans:

⁶⁰ Rijksarchief, Staten van Holland na 1572, inv. nr. 4398.

⁶¹ Acta Classis Dordrecht 29 juni 1599 II nr. 27.

⁶² Predikant te Klundert 1591-1595, te Zwolle 1595.

⁶³ In januari 1600 wordt hem de "gage" voor die zes weken uitbetaald.

⁶⁴ Ook Swalmius, pred. te Oud-Alblas 1600-1604.

⁶⁵ Acta Classis 11 april 1600 I, nr. 15.

⁶⁶ Doopboek Dordrecht, december 1590, bij de doop van Elisabeth, dochter van Francoijs Gerits, koperslager.

⁶⁷ Nabij Lokeren, tussen Antwerpen en Gent. Men herinnere zich dat Costerus in 1584 zelf ook uit Vlaanderen kwam.

⁶⁸ Ned. Leeuw 39, pag. 100.

⁶⁹ Zie Doopboek I (1610-1629) bij de inschrijving van 15-6-1625.

- Petrus. Hij is vermoedelijk nog in Gent geboren. In het Album Studiosorum van de Universiteit van Leiden staat hij als volgt ingeschreven: 11-6-1603 Petrus Costerus Gandavensis, 20 jaar, theologisch student. Hij zou dan in 1583 geboren zijn. Hij trouwde met Elisabeth Jansdr. Van der Burcht, die in 1614 overleed.
 - Jacob. Hij werd later zeilmaker te Dordrecht. Hij huwde a) Cornelia Jans (ze hadden een dochtertje: Claertgen); b) in 1628 Cornelia Simons Coninckx (twee kinderen: Pieter en Lucretia). Hij heeft enige tijd op kosten van het land gestudeerd. Dat gold voor het jaar 1601. Hij moest toen minstens 10 jaar oud geweest zijn⁷⁰.
 - Lucas. Hij werd cijfermeester te Amsterdam en overleed in 1635. Hij trouwde met Sara van Dalen (twee kinderen: Clara en Huybert). Kreeg ook een studiebeurs (1601).
- b) Uit het huwelijk met Mayke van Havermaet:
- Susanna. Zij huwde met Egbert Gerritsz van Hardenburch.
 - Clara.
 - Abraham. Hij had twee kinderen: Hendrik en Maria.

Petrus Costerus jr.

In augustus 1605 wordt Petrus Costerus jr, "Petri Costeri soon", in de acta vermeld, omdat hij dan zijn eerste poging doet om doormiddel van een propositie⁷¹, een proefpreek, tot de dienst van predikant toegelaten te worden. De classis vindt dat hij nog verder moet oefenen en studeren, "*vierich aenhoudendende in 't gebet*". Drie maanden later blijkt dat zijn vader er erg mee zit, dat de vorderingen van zijn zoon niet naar wens gaan. Hij vraagt de classis om raad "*dewijle hij hem (Costerus jr.) gaerne tot den dienst des Woorts brengen soude ende hem den last swaer valt*". Een maand later (november 1605) mislukt weer een poging een goede propositie⁷² te leveren en moet junior zich vervoegen tot de "*oeffeninge der proponenten binnen Dordrecht*". Tevens wordt hij vermaand "*dat hij hem nergens zonder goetvinden der gedeputeerden op den publycken predickstoel en sal laeten gebruycken*". Die waarschuwing was niet voor niets, hij had nl. al eens in een kerkdienst, misschien wel in Alblasterdam, gepreekt.

Nog drie keer wordt melding gemaakt van volgende, mislukte proefpreken⁷³. Uiteindelijk mag hij dan in mei 1606 examen doen. Zijn vader mag zelf 5 of 6 broederen kiezen die het examen zullen afnemen. Het examen werd geen succes; in juni 1606 krijgt hij een aanstelling als schoolmeester in Oud-Alblas⁷⁴. In juni en september 1607 volgen weer enkele pogingen tot een goede proefpreek⁷⁵. Hij is vooruit gegaan, maar hem ontbreekt nog veel. Hij moet ook zijn schooldienst beter waarnemen. Hoe het verder met junior is gegaan laten de acta na te vermelden.

Omstreeks 1619 is er in Dordrecht een schoolmeester met de naam Petrus Costerus⁷⁶ (Ondertekenboek voor de schoolmeesters binnen de classis Dordrecht). Vrijwel zeker is dat hij de zoon is van de Alblasterdamse predikant.

Dominee Costerus heeft in totaal vijf kinderen gehad, althans in 1621 zijn er vijf in leven⁷⁷. In

⁷⁰ Acta Classis Dordrecht 12 maart 1602, punt 8.

⁷¹ Handelend over Spreuken 1;7 "De vreese des Heeren is 't beginsel te leeren".

⁷² Deze keer over Lucas 14:16-24.

⁷³ Nl. in maart 1606 tweemaal en in april nog een keer.

⁷⁴ Nadat Lieven de Raet en Henricus Swalme (toen predikant te Oud- en Nieuw-Beijerland) samen met "die van Alblas" over de benoeming hebben gesproken. Waarschijnlijk om een goed woord voor Costerus jr. te doen.

⁷⁵ In september over Lucas 19: 41,42 etc.

⁷⁶ Volgens het Ondertekenboek voor de schoolmeesters binnen de Classis Dordrecht, Rijksarchief Den Haag, Classis Dordrecht, inv.nr. 58.

⁷⁷ Volgens Ordonnanties op de traktementen, Rijksarchief Staten van Holland na 1572, inv.nr. 4398.

1601 heeft hij in ieder geval reeds drie zoons ouder dan 10 jaar. Dat blijkt uit een resolutie van de Staten van 22-1-1601, waarbij Costerus 75 gulden toegewezen krijgt "*voor 2 jaren om drie soonen ter school te houden*". Deze studietoelage werd toegekend aan predikantenzonen van 10 jaar of ouder (althans zo werd dat bepaald in 1625). Als die dan na de "triviale" school naar de Rijksuniversiteit van Leiden gingen, werd de studiebeurs naar gelang de progressie van de studie verhoogd.

Was Meester Pieter eerst pastoor?

Petrus Costerus wordt soms ook "Mr. Pieter" genoemd. Onder die benaming is hij te vinden in een koopcedulle uit 1622⁷⁸, waarbij de diaconie een stuk land, het Colsterleen, aankoopt. Ook in de lijst van openbare ambtsbekleders⁷⁹ heet hij zo en Leonardus Gerardus Herfst beschrijft hem in zijn boekje over Alblasserdam (1817)⁸⁰ ook onder die naam en vertelt erbij, dat hij vermoedt dat hij zo genoemd werd, omdat hij voor de Reformatie pastoor of priester geweest zou zijn. In de acta van de classis Dordrecht komt nergens het woord "Meester" in verband met zijn naam voor. Wel wordt er een aantal keren een "meester" genoemd, maar dat is dan steeds een schoolmeester die predikant wil worden, of een secretaris, zoals Jan van der Beecke uit Alblasserdam.

Inderdaad werden pastoors vaak "Meester" genoemd, maar dat geldt ook voor schoolmeesters en chirurgijns⁸¹. Herfst meende trouwens dat Mr. Pieter de eerste predikant te Alblasserdam was, maar deelt mee een lijst ontvangen te hebben waarop "Petrus Blokkius" als eerste staat vermeldt. Als dat juist is, zegt Herfst, dan zou wat hij schreef over het pastoorschap van Mr. Pieter kunnen vervallen. Overigens vergist hij zich in de voornaam van "Blokkius", die geen Pieter, maar Johannes heette. De veronderstelling omtrent Costerus' pastoorschap is ook dubieus, omdat zijn lange diensttijd te Alblasserdam, 42 jaar, plus de minimumleeftijd die vereist is voor een kandidaat, tenminste 22 jaar, weinig ruimte laten voor een aan zijn Alblasserdamse periode voorafgaande loopbaan, hoe kort misschien ook, als pastoor of priester. Merkwaardig is trouwens dat Costerus nog in 1622 een stuk tekent met "Mr." voor zijn naam. Als dat voorvoegsel werkelijk op een vroeger pastoorschap zou duiden⁸², zou hij die titel in een inmiddels toch wel sterk anti-paaps klimaat waarschijnlijk niet graag gebruikt hebben. De acta van de classis, waarin hij voor het eerst in juli 1583 genoemd wordt, kennen hem ook alleen maar als Petrus of Pieter Costerus. In enkele notariële akten wordt hij ook meester Pieter genoemd, namelijk in die van 10 maart 1603, 19 augustus 1629 en 1 december 1629, ook in een rechterlijke acte van 1622.

Een incident

In oktober 1618 wordt Costerus door de schoolmeester, Samuel Janszoon, en diens huisvrouw beschuldigd van dronkenschap "*en oock van ungeschikte woirden op een maeltijt gesproken te hebben*".

Deze schoolmeester stond overigens slecht bekend. De magistraat en de kerkenraad klaagden "*hoe hij niet alleen negligent en is in het houden van den schooldienst, maer oock hem is verlopen in dronkenschap ende andere leelijcke fauten*".

Geassisteerd door Pieter Hermansz. Pijl, schepenen en diaken, en Antonis Woutersen,

⁷⁸ Archief diaconie Alblasserdam, inv. nr. 115a, gedateerd 9-3-1622.

⁷⁹ Eden en namen [...], begonnen 1663, Archief gemeente Alblasserdam, inv.nr. 23.

⁸⁰ Beschrijving van de Heerlijkheid Alblasserdam.

⁸¹ In een boek van Dirck van Bleijswijck, Beschrijving der stad Delft, Delft 1667, staat op blz. 149: "Meesters pleegt men van oudts de Priesters te titulieren, gelijk ook wel hedendaegs in sommige andere provincien gebruyckelijck is."

⁸² Inmiddels toch reeds minstens 39 jaar geleden.

ouderling, onderzoekt de classis de beschuldiging. Die blijkt uit de lucht gegrepen te zijn. Het schoolmeestersechtpaar moet in de gemeente openlijk schuld bekennen en de predikant van alle blaam zuiveren. Of ze dat ook gedaan hebben valt te betwijfelen, want de zaak is in handen van de baljuw van Zuid Holland gekomen. Waarschijnlijk is Samuel ontslagen, want in augustus 1619 wordt een andere schoolmeester benoemd: Cornelis Cornelisz uit Suytlant bij Dordrecht.

Emeritaat en overlijden

In september 1626 vraagt Costerus de classis te helpen bevorderen dat hij met emeritaat kan gaan. Reeds vele jaren had hij "*liberteyt om te absenteren*" en staat hij op de presentielijst met de aantekening "geexcuseert als vanouds". De broeders weten dat het met hem niet goed gaat. In de acta van oktober 1626 komt dat ondubbelzinnig tot uitdrukking: "*Nopende de zake Costeri hebben de broeders geoordeelt gansch van noode te wesen dat hij van sijnen dienst supersede*⁸³, *overmits hij 't eenemael tot kintsheyt schijnt te vervallen.*" Toch is Costerus nog helder genoeg om op 9 november 1628 aanwezig te zijn bij het opstellen van de huwelijksvoorwaarden bij het tweede huwelijk van zijn zoon Jacob en zegt de notaris op 1 december 1629⁸⁴, als Petrus zijn laatste testament maakt, dat hij nog goed bij zijn verstand is. Zijn emeritaat ging per november 1626 in.

Op voorspraak van de classis willigen de Staten het verzoek om emeritaat in. Costerus zal zijn volle traktement van 550 gulden per jaar behouden, "*opdat hij in sijne oude dagen middelen mach hebben om eerlijk te leven*".

Zijn naam staat onder de beroepbrief van zijn opvolger⁸⁵, gedateerd 10-4-1627, met de vermelding "oud-dienaer". Op 22-1-1630 overlijdt hij te Alblasserdam⁸⁶.

Zijn weduwe moet overigens nog moeite doen om haar weduwengeld te incasseren. In juli 1630 roept zij daarvoor de hulp in van de classis en vraagt om "een favorabel requeste" uit naam van de classis om het halve jaar "gagie", waarop zij kerkordelijk recht had, te mogen genieten. Op 22 augustus 1630 ontvangt zij haar rechtmatige 275 gulden.

Het geslacht Costerus

G.D.J. Schotel, Kerkelijk Dordrecht, 1841, geeft op blz. 375 over het geslacht Costerus de volgende aantekening:

"Dit geslacht heeft zeer vele predikanten opgeleverd, als:

- Petrus Costerus, in 1585 predikant te Alblas en Alblasserdam, in 1600 te Alblasserdam en Kinderendijk, uitgediend in 1627.
- Johannes, in 1681 uit de Beemster te Delft beroepen, broeder van
- Mr. Bernardus Costerus, secretaris van Woerden, schrijver van het voorgevallene in de jaren 1672 en 1673, in ende omtrent de steden Woerden, Leiden 1736, 2e druk, in kwarto, met het leven van den schrijver, en
- Martinus Costerus, in 1656 predikant te Sluipwijk, uitgediend 1700. Voorts
- Wilhelmus Costerus, in 1638 predikant te Nieuwveen en in 1644 te Weesp.
- Johannes Costerus, predikant te Delft, in 1718 gestorven.
- Daniël Costerus, predikant te Houten. (Dit is er door een onbekende in de marge bijgeschreven).

⁸³ Afstand doet.

⁸⁴ Notarieel Archief Dordrecht, deel 56, fol. 525vs.

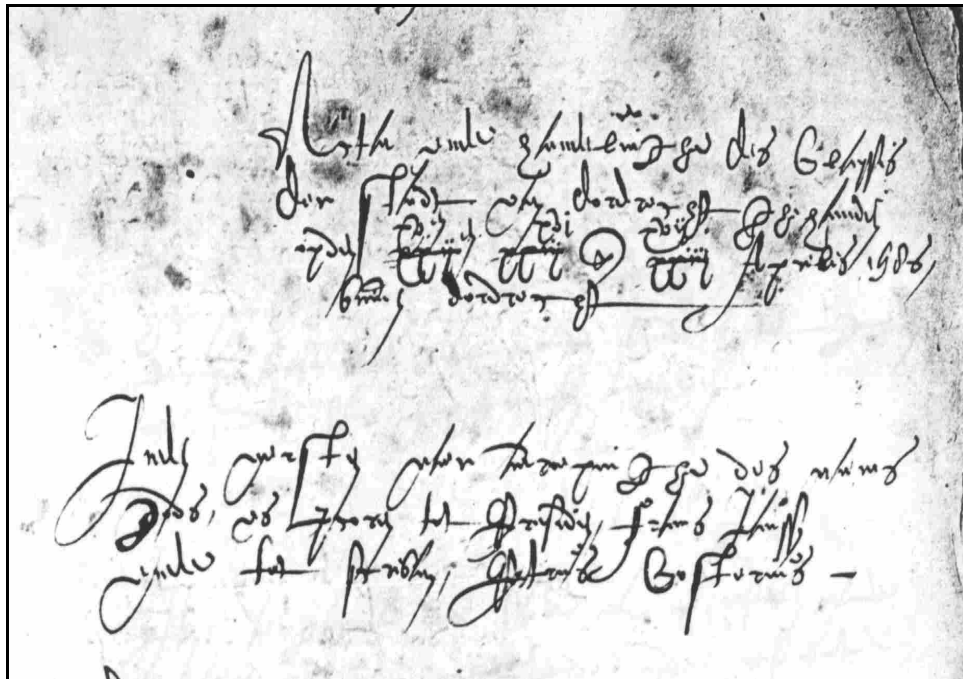
⁸⁵ Ds. Andreas van de Corput. Te vinden in Beroepingen en approbaties in den Alblasserwaard. Rijksarchief, Classis Dordrecht, inv.nr. 44.

⁸⁶ Ordonnanties op de traktementen, etc., Rijksarchief, Staten van Holland na 1572, inv.nr. 4398.

-_ (In 1605-1606 stond te Sliedrecht Abraham Costerus, in 1575 geboren te Antwerpen).

Handschrift

Zij handschrift, buitengewoon moeilijk te ontcijferen, is te vinden in het doopboek beginnend met 1610. Dit doopboek is na ongeveer 40 jaar spoorloos geweest te zijn weer teruggevonden en op 19 maart 1990 toegevoegd aan het archief van de Hervormde Gemeente van Alblasserdam. Wat Costerus zelf geschreven heeft is enigszins onzeker, omdat een aantal personen de inschrijvingen in het boek hebben gedaan. Met redelijke zekerheid is te zeggen dat het schrift in het begin van het boek het zijne is. In april 1586 was Costerus scriba van de classicale vergadering. Een fragment van het door hem geschreven verslag laten we hieronder volgen.

Het handschrift van Petrus Costerus. Acta Classis Dordrecht, vergadering 15 t/m 17 april 1586. Costerus was toen scriba.
Transcriptie: Acta ende handelinghe des classis der stad van Dordrecht ghehouden op den 15en, 16en en 17en Aprilis 1586 binnen Dordrecht.
Ende eerstelick naer aenroepinghe des naems Gods is vercoren tot presidis Frans Janss ende tot scriba Petrus Costerius.

3. ANDREAS VAN DE CORPUT (1627-1655)

Persoon en gezin

Andreas Corputius (ook wel Johannes Andreas genoemd⁸⁷) werd op 18 januari 1592 als 6e kind van ds. Henricus van den Corput (1536-1601) en Heilwich Heijmans, zijn tweede vrouw⁸⁸, (in het doopboek van Dordrecht Heylken Andries dochter genoemd) te Dordrecht geboren. Het gezin woonde in *Het eerste quartyer der stede van Dordrecht, beginnende aen de poortzijde van de Grootte kerk aff, overgaende oostwaert nae de Tollebrugge toe, aen den noortzijde*⁸⁹

Het geslacht Van de Corput is een oud regentengeslacht dat vooral in de 16e eeuw in Breda te vinden is en in de 17e eeuw in Dordrecht. Dit geslacht bracht een aantal burgemeesters, schepenen, een enkele krijgsoverste en een aantal predikanten voort. Het stond in Dordrecht in hoog aanzien⁹⁰.

De grootvader van Andreas van de Corput was Johan van de Corput (1492-1569). Deze burgemeester van Breda vluchtte in 1567 om Alva te ontlopen en vertrok naar Duitsland (Westfalen). Zijn zoon Hendrik (de vader van Andreas) studeerde daar te Heidelberg theologie. Hij diende de gemeente van Dordrecht van 1578-1601.

Andreas studeerde aan de universiteit te Leiden (ingeschreven 24-6-1611). Zijn kandidaats-examen vond plaats op 5 februari 1619⁹¹.

De beroepbrief⁹² van de kerkenraad draagt als datum 11-4-1627, de acte van approbatie van ambachtsheer Arend le Grand (Cobel) staat op 10-4-1627. De Classis keurt het beroep goed op de 14e april. Hij werd bevestigd op 1 juli 1627.

Volgens een door ds. Heineman (te Alblasterdam 1879-1913) opgestelde predikantenlijst kwam Van de Corput van Maasdam en Cillaarshoek, waar hij in 1619 beroepen was, naar Alblasterdam en was zijn oom de grote vestingbouwer Jan v.d. Corput, beroemd door zijn dappere verdediging van Steenwijk in 1580/81. (Heineman ontleent dit waarschijnlijk aan het Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek. In de aantekening in het trouwboek te Dordrecht wordt ook vermeld dat hij "dienaer des H. Evangelij op Celishoec is").

Hij trouwde op 6-6-1621 te Cillaarshoek met Maria van Stoutenburgh, afkomstig uit Steenberg, en na haar dood hertrouwde hij te Dordrecht (27-6-1628) met Cornelia Aertsdochter Cool⁹³ (of "Coil") die in Dordrecht "inden houdthuijn" woonde. Uit dit huwelijk werden te Alblasterdam geboren: Maria (23-9-1629) en Henricus (23-2-1631). Deze Henricus overleed op twaalfjarige leeftijd⁹⁴. In november 1639 had Andreas nog een studiebeurs voor deze zoon ontvangen van 30 gulden per jaar⁹⁵, en in januari 1642 voor twee jaar vooruit 60 gulden. Via kleindochter Heiltje werd de naam Van de Corput als familienaam aangenomen.

⁸⁷Volgens W.M.C. de Regt.

⁸⁸ Zijn eerste vrouw was Adriana van Brecht. Zijn tweede vrouw wordt ook wel Heylwich Colvius genoemd. Zie De Bie en Loosjes, Biogr. woordenboek van prot. Godgeleerden in Ned.

⁸⁹ Stadsarchief Dordrecht 1572-1795, archief 3, nr. 3962, 50e penning.

⁹⁰ Bron: Taxandria 22e jrg 1915, blz. 205.

⁹¹ Nieuw Ned. Biografisch woordenboek. Zie ook Reitsma en Van Veen II blz. 467.

⁹² Deze beroepbrief is van gelijke vorm en inhoud als die van 1666. Zie kerkeradsboek.

⁹³ Geboren te Dordrecht 1594. Ons Voorgeslacht 1984, blz. 224.

⁹⁴ In het doopboek tekende Van de Corput later bij de doopinschrijving van Henricus aan: "obiit 12 Martii 1643".

⁹⁵ Ordonnanties op de tractementen, Rijksarchief, Staten van Holland na 1572, inv.nr. 4398. In december 1625 hadden de Staten bepaald dat predikantszonen van 10 jaar of ouder in aanmerking kwamen voor 30 g. studiegeld per jaar.

Pastorie en traktement

Evenals zijn twee voorgangers moest Andreas zelf in zijn onderkomen voorzien. Hij moest dus een huis huren of kopen. Eigenlijk moest het dorp voor de huisvesting van zijn predikant opdraaien, maar Alblasserdam was zodanig arm, dat het Geestelijk Kantoor te Delft een huursubsidie verstrekke van 36 gulden per jaar.

Van de Corput kocht nog voor zijn bevestiging het inmiddels verlaten huis van zijn voorganger Costerus⁹⁶. Dit huis was in 1645 in een zodanige slechte staat geraakt, dat Andreas pogingen in het werk stelde om een nieuw te laten bouwen. Hij kon dat blijkbaar niet op eigen kracht. Van de kerkmeesters hoefde hij niets te verwachten, die zaten al jaren krap bij kas. Dus schakelde hij de Classis in.

De acta van de Classis melden op 26-4-1645: *Gijsius en Rolandus worden geauthoriseerd om D. Corputius in den Hage te assisteren tot het bouwen van een predikants hujs in zijn plaetse*. Het lijkt erop dat dit verzoek toen, in 1645, nimmer Den Haag heeft bereikt; misschien is om bepaalde redenen alsnog van een aanvraag afgezien. In november 1649 vermelden de acta opnieuw: *"D. Corputio is toegestaan eenige broederen te verkiesen om hem te assisteren in 't versoeck aen de Ed. Heeren Gecomiteerde Raden om een subsidie tot den opbouw van sijn huis te mogen verkrijgen"*.

Bij het beroep op Van de Corput had Alblasserdam als voorwaarde gesteld, dat de nieuwe predikant zelf voor een huis moest zorgen, buiten kosten en lasten van het dorp⁹⁷. Deze houding van het dorpsbestuur strookte echter niet met de visie van de Staten van Holland die het als een regel beschouwden, dat de gerechten (dorpsbestuurders) moesten zorgen voor een predikantswoning, inclusief het onderhoud daarvan:

*blijvende die van zodanige dorpen voorts belast mette voordele reparatie ende huishuur mitsgaders t'versorgen van een bequame woning voor den predikant, welck God beter, in verscheyde plaetsen al vrij slecht toegaet*⁹⁸

Dat slecht toegaan slaat dus ook op Alblasserdam. Vandaar dat van de Corput zelf veel moeite moest doen om behoorlijk te kunnen wonen. Zijn verzoek aan de Staten in 1649 is in ieder geval wel bij de Hoogmogende Heeren ter tafel gekomen. De ontvanger van het Geestelijk Kantoor werd, zoals dat in zulke gevallen de gewoonte was, om advies gevraagd. Uit dat advies, gedateerd 6 mei 1650, blijkt opnieuw dat het dorpsbestuur in de huisvesting zou moeten voorzien. Slechts de dorpen die dat niet konden opbrengen, konden van de overheid een huurvergoeding krijgen ten bate van de predikantswoning. De ontvanger weet maar al te goed dat het met het onderhoud van de pastorieën in de dorpen slecht gesteld is. Daar had van de Corput bij zijn verzoek aan de Staten ook al over geklaagd. De ontvanger concludeert, dat de Staten de gerechten van Alblasserdam

wel soude mogen belasten dat sij den suppliant van een bequame woning sullen hebben te versien ofte den selven in sijn huishuur ofte reparatie van sijn huysinge dienen te soulageren dat hij ofte sijn nakomelingen voortaan buyten clacht gehouden mogen werden, als zijnde van oudts daer inne gehouden ende verbonden

Met andere woorden: geen subsidie voor Van de Corput om een eigen huis te laten bouwen, maar het aanscherpen van de verplichtingen voor de gerechten om hun predikant behoorlijk te huisvesten en ook de reparaties voor hun rekening te nemen. Vermoedelijk waren de gerechten, nadat zij de beslissing van de Staten hadden vernomen,

⁹⁶ Gemeente Archief Dordrecht, notarieel archief, deel 70, fol. 49, 31 mei 1627.

⁹⁷ Gemeente Archief Dordrecht, Notarieel Archief, deel 117, fol. 172.

⁹⁸ Algemeen Rijksarchief, Geestelijk kantoor delft, toegang 3.01.34, inv. nr. 581.

op het idee gekomen om het huis van de ambachtsheer⁹⁹ (die er kennelijk toch zelf niet in woonde) te huren, op te knappen en het de bestemming van pastorie te geven. er werd geld ingezameld, niet om het huis dat Van de Corput sedert 1627 in eigendom had op te renoveren, maar om het huis van de ambachtsheer te laten repareren. Dat laatste was namelijk heel wat goedkoper.

Cornelia Cool, de predikantsvrouw, was woedend toen zij eind februari 1651 merkte dat er op initiatief van schout en heemraden in het dorp gecollecteerd werd voor (het huis van) de ambachtsheer. Abraham Pijl en Pieter Pouwelsz Langesteegh (beiden 73 jaar oud) werden door haar op bitse toon aangesproken. De beide oude mannen reageerden met: *Wat hoeff men soo veel costen te doen, ofte soo veel te geven aen u man, als men met de ambagsheer met minder conde voldoen voort gebruyck van sijn huys.* Met grote heftigheid antwoordde Cornelia; *Sijn dat costen, sijn dat costen, ende men geeft de ambagsvrouwe wel wat meer als dat, off gij het weet en weet ik nyet.* De oude mannen reageerden met: *Dat weten wij nyet, daer laten wij haer voor sorgen.* Met "haer" bedoelden zij schout en heemraden.

De hele kwestie bracht de gemoederen in het dorp zodanig in beweging, dat men het nodig vond dit incident door de Dordtse notaris Gijsbert de Jager jr. Te laten vastleggen.

Ene Pieter Muys had zich ook aan de kwestie geërgerd. Op zondagavond 26 verburari, gaf hij als zijn mening ten beste: *Ick wete dat het onse schout en heemraden ontvallen is, ofte dat sij belooft hebben de ambagsheere jaerlyx te betalen 500 pont Vlaems voor de reparatie van sijn huys, daarin onse predikant soude comen wonen, boven en behalve 6 pont Vlaems die onse predikant genyet ende behalven het gebruyck vant erffken t'welcke thegenswoordigh bij den predikant gebruyckt wort.* Hij voegde er nog aan toe: *Ick wil mijn hals laten affhacken soo de predikant int huys compt*¹⁰⁰ Of Andreas van de Corput inderdaad het huis van de ambachtsheer heeft betrokken, vermeldt de historie niet, maar is vrij onwaarschijnlijk.

Herfst (1817)¹⁰¹ vermeld nog over Van de Corput: *Deze predikant zoude volgens overlevering de stichter zijn van een zeker gebouw met een tooren, staande digt bij de kerk alhier, en door de wandeling genaamd 'Het Torentje'.* Of dit misschien het huis van de ambachtsheer is geweest, of toch zijn eigen woning, blijft onduidelijk.

Andreas van de Corput begon te Alblasserdam met een traktement van 550 gulden per jaar. In 1655 was dat 600 gulden. Daarbij kwam nog een huurvergoeding van 36 gulden¹⁰².

Een geldkwestie

Hendrick Cornelisz, timmerman en schoonzoon van Van de Corput, beschuldigde in januari 1670 de kerkenraad van verduistering van 500 gulden. De schout kwam er zelfs aan te pas. Jan van Asperen "onzen officier" verscheen op 29 januari in de kerkenraadsvergadering, nadat Hendrick Cornelisz bij hem aangifte had gedaan. Volgens deze timmerman had de weduwe van ds. Andreas van de Corput 500 gulden te goed van de diaconie. Dat bedrag was destijds aan de kas van de diaconie toegevoegd door toedoen van ds. Petrus Brandwijk, de opvolger van Van de Corput en Cornelia Cool, de weduwe van de in 1656 overleden predikant, onthouden. De kerkenraad vroeg een week om de zaak te onderzoeken. In de volgende vergadering, waar alle betrokken aanwezig waren, kwam men niet dichter tot elkaar. De kerkenraad beweerd dat het bedrag goed terecht was gekomen; Hendrick Cornelisz hield vol van niet. De kerkenraad wilde pas verder op deze zaak

⁹⁹ Dat was 1649 eigenlijk een ambachtsvrouw: Jonkvrouwe Catharina de Grande, gehuwd met Jonkheer Joost Vijgh.

¹⁰⁰ Gemeente Archief Dordrecht, Notarieel Archief, deel 117, folio 173, 1.3.1651.

¹⁰¹ Beschrijving van de Heerlijkheid Alblasserdam.

¹⁰² Ordonnanties op de tractementen.

doorgaan als de timmerman met duidelijke bewijzen voor de dag kwam. In juni, anderhalf jaar later, komt Hendrick er weer op terug, maar de kerkenraad doet de zaak af met: *dat hij zijn zaake naarder en klaarder most bewijzen, of dat wij anders in zijn zaken niet en kosten treden*¹⁰³

Emeritaat en overlijden

Wat Van de Corput voor Alblasserdam heeft betekend en of er gedurende zijn ambtsperiode nog bijzondere dingen zijn voorgevallen, blijft onbekend, omdat de bewaarde kerkenraadsnotulen pas in 1666 beginnen en in de acta van de Classis Dordrecht worden over Alblasserdam in die periode ook geen opvallende zaken vermeld. Het lijkt er dus op dat zijn ambtsperiode van zo'n 28 jaar gekenmerkt werd door rust.

Door zijn "indispositie en sware sieckte"¹⁰⁴, die hem reeds in 1654 parten speelde, moest hij in 1655 zijn plaats vrijmaken.

Op 3 maart 1655 verzocht hij de Classis vanwege zijn hoge ouderdom en "velerleij swaricheden die sijn E. langer onbequaem stellen tot den kerckendienst, een testimonium dien aengaende te mogen hebben". Dat kreeg hij en de kerkenraad ontving een kopie ter ondertekening. Met ingang van 18 maart 1655 was hij emeritus en ontving hij een pensioen van 550 gulden per jaar¹⁰⁵. Niet lang overigens, want hij overleed te Alblasserdam (in maart) 1656¹⁰⁶, 64 jaar oud. Zijn weduwe ontving vanaf september 1656 een weduwenpensioen van 100 gulden per jaar. Aangetekend werd dat zij minder dan 8000 gulden bezat. Zij is later in Dordrecht gaan wonen.

Doopboek en handschrift

Corputius trad als doopgetuige op bij de doop van Maria (3-10-1649), dochter van Heijndrick Cornelissen en Heijltgen van de Corput.

Cornelia Cool stond als getuige bij de doop van Cornelis (6-1-1630), zoon van de schoolmeester Cornelis Cornelissen en Anneken Jacobs.

Het handschrift van Andreas van de Corput is te zien in het trouwboek vanaf 22-5-1627 t/m 1-5-1654 en in het doopboek vanaf 27-6-1627 t/m 20-6-1655.

¹⁰³ Kerkenraadsnotulen 29 januari 1670 en 12 juni 1671.

¹⁰⁴ Volgens een brief van de kerkenraad van 20-12-1654 waarin aan de ambachtsweduwe Dorothea Berck gevraagd wordt om te zijner tijd Petrus Brandwijk te mogen beroepen. Heerlijheidsarchief Alblasserdam inv.nr. 151.

¹⁰⁵ Ordonnanties op de traktementen, 13-10-1655. Dit pensioen werd hem toegekend "vermits sijnen hogen ouderdom en andere lichamelijcke gebreeken toegestaen [...] en dat sijn leven lanck". Hij was toen ruim 63 jaar oud.

¹⁰⁶ Deze datum is gebaseerd op Ordonnanties op de traktementen. Daar staat op 22-9-1656 de eerste weduwenuitkering aan Cornelia Cool. Meestal vond de eerste uitbetaling een half jaar na het overlijden plaats.

Desen nieuwen boeck hebbe ick gecocht voor de
kercke van Alblasterdam in Mey 1630.
om te gebruycken tot een doopboeck; end
om dat ick het voorgaende doopboeck heel out,
lelijk end ontraffineert gevonden hebbe, daerom
hebbe ick alle de kinderen die van t'beginsel
mijner kerckendienst gepresenteert ten doop
sijn, uyt het ander boeck in dit nieuwe over-
geschreven; bij mij Andrea vanden Corput die
naech des H. Evangeliums in Alblasterdam.

Handschrift van Andreas v.d. Corput. Het titelblad van het doopboek 1627-1687. Hier staat: *Desen nieuwen boeck hebbe ick gecocht voor de kercke van Alblasterdam in Mey 1630 om te gebruycken tot een doopboek, end om dat ick het voorgaende doopboek heel out, lelijk end ontraffineert gevonden hebbe, daerom hebbe ick alle de kinderen die van t'beginsel mijner kerckendienst gepresenteert ten doop sijn, uyt het andere boeck in dit nieuwe overgeschreven; bij mij Andrea vanden Corput, dienaer des H. Evangeliums in Alblasterdam.*

4. PETRUS BRANDWIJK (1655-1666)

Levensloop

Evenals Petrus Costerus heeft Petrus Brandwijk tijdens zijn predikantenloopbaan slechts een gemeente gediend, nl. Alblasserdam. Voor de kerkenraad stond eind 1654 al vast wie binnen afzienbare tijd Van de Corput zou opvolgen. Kandidaat Petrus Brandwijk (proponents-examen in 1652) had hier nl. al vele malen gepreekt tijdens de ziekte van Van de Corput en de kerkenraad en de gemeente waren zeer over hem te spreken. In een brief van 20-12-1654 aan de ambachtswrouwe¹⁰⁷ roemt de kerkeraad zijn "opvoedinge, goet humeur en godtsalich leven". Zodra Corputius zijn plaats "vacant sal hebben gestelt" wil men hem beroepen.

De kerkeraad dateert de beroepbrief op 24 maart 1655¹⁰⁸ en meldt het beroep bij de classis (6-4-1655) daarbij voegend de acte van approbatie (dd. 4-4-1655) van de ambachtswrouwe. De classis keurt het beroep goed nadat Petrus Brandwijk op 22-6-1655 zijn proefpreek, over Hand. 2:37¹⁰⁹, tot tevredenheid van de vergadering heeft gehouden. Op 19 augustus treedt hij als lid toe tot de classicale vergaderingen.

Op 18 juli 1655 doet hij intrede. Hij is gebleven tot zijn plotselinge dood op zaterdag 17 juli 1666 's morgens tussen drie en vier uur¹¹⁰. Hij is 41 jaar oud geworden. Op 16-4-1625 werd hij te Dordrecht gedoopt als vijfde kind van Ocker Brandwijk en Magdalena Snoek. Ocker Brandwijk (1590-1657) kreeg in totaal negen kinderen. Hij was heemraad van de Merwede (1639-1652) en trouwde op 18-12-1616 te Dordrecht met Magdalena Snoeck (1593-1640).

Zijn afkomst

Schematisch ziet de herkomst van Petrus Brandwijk er als volgt uit:

- Op 17 november 1593 werd de Dordtse kaaskoper Aert Adriaensz Brantwijck begraven.
- Zijn zoon was Willem Aertsz Brantwijck (26.8.1561-21.12.1638)
- Ocker Willemsz Brantwijck (5.11.1590-3.2.1657) was heemraad van de Merwede. Hij trouwde met Magdalena Fransdr. Snoeck (20.1.1593-11.2.1640). Uit dit huwelijk werden 9 kinderen geboren:
 1. Geertruyd (gedoopt 27.11.1617)
 2. Catharina (6.4.1619-3.10.1681)
 3. Arent (10.1.1621-23.12.1661)
 4. Gerrit (heemraad van de Merwede, schepen, raad en weesmeester te Dordrecht)
 - 5. Petrus (16.4.1625-17.7.1666)**
 6. Apollonia (gedoopt 31.12.1626)
 7. N.N. (een jong overleden kind, gedoopt 19.9.1628)
 8. Ida (9.9.1629-2.11.1662)
 9. Cornelia (28.12.1630-23.1.1631)

¹⁰⁷ Heerlijheidsarchief Alblasserdam, inv.nr. 151/1.

¹⁰⁸ Rijksarchief Den Haag, Beroepingen en approbaties in den Alblasserwaard. Archief Classis Dordrecht, inv. nr. 44.

¹⁰⁹ "Toen zij dit hoorden, werden zij verslagen in het hart en zeiden tot Petrus en de andere apostelen: Wat zullen wij doen, mannen broeders?"

¹¹⁰ Heerlijheidsarchief Alblasserdam, inv.nr. 151/4. In de kladversie van de brief aan de ambachtswrouwe om haar op de hoogte te stellen van het overlijden van Brantwijck wordt deze tijd genoemd. In de definitieve versie (18-7-1666) ontbreekt dit gegeven. "Dat onsen gewesene predicant Dos. Petrus Brantwijck zal. op gisteren morgen tusschen 3 en 4 uijren deser weerelt is comen te overliden."

Bezittingen van Brandwijk

Volgens een oorkonde van 19 maart 1656 verkreeg Petrus Brandwijk van de diaconie een stuk grond in erfpacht, gelegen aan de noordzijde van de Kerkstraat. Hij moest er per jaar 20 gulden pacht voor betalen aan de diaconie. De eerste termijn zou verlopen met Kerstmis 1656. Er stond een hofstede op. De kosten van verponding daarop zouden voor rekening van de predikant komen¹¹¹. Hij heeft zelf op die hofstede gewoond. Zijn burens tussen hem en de kerk waren Mels Gerrits en vervolgens Aryen Pietersz Bouw.

Dat de predikant nog meer land had gehuurd, blijkt uit de rekeningen van de Heilige Geestmeesters¹¹². Daar wordt hij genoemd als huurder van 425 roeden land, gelegen in "Blockert, in Lijntgen Mr. Jannen weer". Het kostte hem jaarlijks 11 gulden. Tot en met het boekjaar 1666/1667 komt deze post in de boeken voor.

Als we de erfhuiscedullen¹¹³ er op naslaan, lijkt Petrus Brandwijk er een klein boerenbedrijfje op na gehouden te hebben. Op 30 maart 1666 biedt hij 11 stuks rundvee te koop aan. Daarvan werden er maar een stuk of vier verkocht met een opbrengst van 255 gulden, waarbij de prijs van een koe varieerde van 60 tot 80 gulden. De predikant had ook een knecht in dienst, Jan Cornelissen, die natuurlijk een belangrijke taak had in het runnen van de boerderij.

Ds. Brandwijk was dus zeker niet onbemiddeld. Petrus had rijke zusters: Geertruyt en Catharina (beiden ongehuwd). Zij vermaakten in 1662 3000 gulden aan hun broer¹¹⁴. Zijn tante liet hem in haar testament van 1663 1000 gulden na. De predikant verstrekke soms ook leningen. Zo bekende in 1661 Aryen Pleunen Bou dat hij 400 gulden schuldig was aan Petrus Brandwijk¹¹⁵.

Na zijn overlijden verkopen zijn erfgenamen enige "haeffelijcke goederen", het restant van zijn bezit. Bij elkaar brachten acht stuks vee, een speelwagen, een ploeg, twee eggen, enkele partijen hooi, enkele kaasvaten en meer van dergelijke zaken 317.3.0 op.

Dat Petrus Brandwijk bij zijn overlijden in 1666 een zeker vermogen had opgebouwd, blijkt ook uit het legaat van 300 carolus guldens dat hij de armen naliet¹¹⁶. Hij gaf er niet bij aan of het de diaconie- dan wel de "dorps-armen" (toevertrouwd aan de Heilige Geestmeesters) ten goede moest komen. Wel had hij bepaald, dat eerst uit de rente een levenslang pensioen betaald moest worden aan Maria Lucas, de vrouw van de in 1665 overleden schoolmeester, koster, voorzanger en doodgraver Willem Jansz. Ruyselaar¹¹⁷.

In maart 1677 verkopen de erfgenamen van Petrus Brandwijk aan Sebastiaen van de Graef een huis met bijbehorende 10 mergen land voor een prijs van 3250 gulden¹¹⁸.

Volgens resolutie¹¹⁹ van ambachtsvrouw Anna van Oudheusden, dd. 23-7-1608 moest in een dergelijk geval het legaat in twee delen gesplitst worden en zouden zowel diaconie als H.G. meesters elk een helft krijgen. De daadwerkelijke verdeling van het legaat zou volgens wens van Petrus Brandwijk dus pas kunnen plaatsvinden na het overlijden van Maria Lucas, die immers tot haar dood de rente als pensioen zou ontvangen.

¹¹¹ Archief Diaconie, inv.nr. 19.

¹¹² Archief gemeente Alblasserdam 1663-1685, inv.nr. 88.

¹¹³ Rijksarchief, Oud rechterlijk archief Alblasserdam, nr. 7, Register van hypotheeken 1639-1662.

¹¹⁴ Notarieel Archief Dordrecht, deel 141, fol. 564, 19.11.1662.

¹¹⁵ Notarieel Archief Dordrecht, deel 140, fol. 256, 11.5.1661.

¹¹⁶ Rekeningen Heilige Geestmeesters, Archief gemeente Alblasserdam, inv. nr. 88.

¹¹⁷ Rekeningen Kerkmeesters 1665/1666: "Betaelt aen Mr. Willem Russelaert" [31.2.0. voor schoonmaken, witten van de kerk en het schoolhuis "tijde het met de contagieuse sieckte der peste was besmet geweest." Tijdens deze epidemie overleed hij, misschien wel aan deze besmettelijke ziekte.

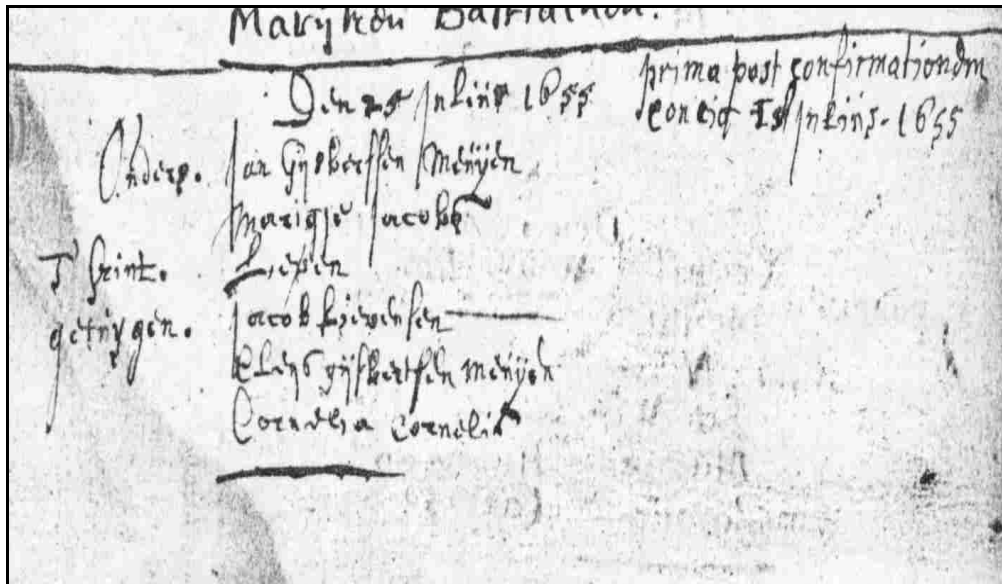
¹¹⁸ Notarieel Archief Dordrecht, deel 163, fol. 88, 23.3.1677.

¹¹⁹ Diaconiearchief, inv. nr. 51.

Doopboek en trouwboek

De doopinschrijvingen heeft hij gedaan vanaf 25-7-1655 t/m 2-6-1666. De trouwinschrijvingen vanaf 1-3-1654 t/m 11 juli 1666 zijn niet in zijn handschrift, maar in dat van Samuel van Horne, zijn opvolger. Vermoedelijk had Brandwijk de trouwaantekeningen nog niet in het officiële trouwboek ingeschreven.

Hij trad op als doopgetuige bij François (29-11-1658), zoon van schoolmeester Willem Jansz Ruyselaer en Maria Lucas, met wie hij goed bevriend was; bij Jan (22-11-1665), zoon van Jacob Janssen Cleissen en Annigje Aerts; en bij Lena (29-1-1657), dochter van Aerien Leendertsen van Asperen en Adriaantje Cornelis.

Het handschrift van ds. Petrus Brandwijk. Dit is zijn eerste doopinschrijving. Hier staat: Den 25 julius 1655 prima post confirmationem concio 18 julius 1655 (de eerste na mijn bevestiging op 18 juli 1655). Ouders: Jan Gijsberssen Meuyen, Marigje Jacobs. T'kint: Lieven. Getuygen: Jacob Lievensen, Cleys Gijsbertsen Meuyen, Cornelia Cornelis.

Handschrift van Petrus Brandwijk

5. SAMUEL VAN HORNE (1666-1668)

Herkomst, beroep

Samuel van Horne stamde uit een aanzienlijk geslacht van rijke Vlaamse kooplieden. Zijn vader Jacobus (Jacques) was na zijn overgang tot de Hervormde Kerk uit Antwerpen naar Amsterdam gekomen. Ook hier werd hij een der grote kooplieden en o.a. bewindhebber van de O.I. Compagnie. Zijn moeder heette Margriet van der Voort¹²⁰.

In dit milieu werd Samuel als tweede van drie kinderen in 1637 geboren. Zijn broer was professor in de anatomie te Amsterdam.

In 1657 stond hij als student in de filosofie ingeschreven bij de universiteit van Leiden¹²¹.

Hij werd als kandidaat te Alblasserdam beroepen op 6-9-1666¹²². De approbatie van de ambachtswrouwe¹²³ bevatte naar het oordeel van de classis een vormfout¹²⁴. De kerkenraad moet aanstond een nieuwe verklaring inleveren anders kan het beroep niet doorgaan. Men krijgt extracten mee van de formulieren zoals die gebruikt zijn bij het beroep van ds. Van de Corput en ds. Brandwijk om die als voorbeeld te gebruiken. Nog op dezelfde dag wordt door de heer Coymans, zoon van ambachtswrouwe Dorothea Berck, een verbeterde acte ingeleverd en kan de classis het beroep bevestigen (7-9-1666). Nadat hij op 9 november door de classis is geëxamineerd, wordt hij te Alblasserdam bevestigd op 28 november 1666. Zijn traktement van 586 gulden per jaar, inclusief huurvergoeding van 36 gulden, ging in op 1 oktober 1666.

Het duurde tot 19-4-1667 voor hij als lid toetrad tot de classicale vergaderingen. Toen hij beroepen werd woonde hij in Heemstede bij Haarlem¹²⁵. Joseph Coymans kende hem en legde het contact met Alblasserdam¹²⁶.

Naar Schiedam

Op 26-4-1668¹²⁷ werd hij door Schiedam beroepen (aldaar bevestigd op 8 juli 1668). De classis "dimitteert" hem op 19-6-1668 en hij houdt zijn afscheidspraak op 1-7-1668¹²⁸.

Alblasserdam wilde hem eerst niet laten gaan en geen "dimissie" verlenen, maar de classis besliste ten gunste van Schiedam, omdat dit een grotere gemeente was dan Alblasserdam. Hij is in 1676 overleden¹²⁹.

¹²⁰ Nieuw Ned. Biografisch Woordenboek, deel VII, kolom 624.

¹²¹ Album Studiosorum Academiae Lugduno Bataviae 1575-1875, Den Haag 1875.

¹²² Kerkenraadshandelingen blz. 3.

¹²³ Dorothea Berck.

¹²⁴ Volgens de classis (7-9-1666, art. 7) klopt de approbatie van Dorothea Berck, de ambachtswrouwe, niet met de inhoud van de beroepbrief.

¹²⁵ Volgens het verzoek van de kerkenraad om approbatie van het voorgenomen beroep op "den Godtsaligen ende welgeleerden Samuel van Hoorn, jongman van Amsterdam ende proponent in de H. Theologie, woonende in Heemstede ontrent Haarlem." Heerlijkheidsarchief Alblasserdam, inv. nr. 151 nr. 7.

¹²⁶ Blijkens de correspondentie tussen de kerkenraad en de ambachtswrouwe. Heerlijkheidsarchief Alblasserdam, inv. nr. 151.

¹²⁷ Het beroep werd aangezegd op 15 april. Op 26 april kwam een Schiedamse delegatie naar Alblasserdam. Kerkenraadshandelingen 1668.

¹²⁸ Kerkenraadshandelingen 1668.

¹²⁹ W.M.C. de Regt. Zie ook: Wapenheraut 1897, pag. 107.

Een erfeniskwestie

Uit een sententie van het Hof van Holland (12 dec. 1678)¹³⁰ blijkt dat Van Horne's vrouw Wilhelmina Coesart heette en dat de predikant bij zijn overlijden in 1676 geen kinderen naliet.

Dit vonnis geeft tevens inzicht in de financiële draagkracht van de familie Van Horne. De inzet van het geding was een bedrag van bijna 45.000 gulden en de oorsprong van de kwestie lag in een testament van Samuels oom, Guillaem van Horne.

De zaak was aangebracht door de weduwe van Samuel van Horne, Wilhelmina Coesart. In de uitvoerige uiteenzetting van deze zaak komen we ook iets te weten over de familie.

De vader van ds. Samuel van Horne was Jaques van Horne te Amsterdam. Deze Jaques was tweemaal getrouwd geweest, nl. met Margrieta van der Voort en vervolgens met Sophia van den Brande. Deze hadden hem drie kinderen geschonken:

- Johannes (hij werd professor in de anatomie te Leiden),¹³¹
- Samuel (de predikant) en

- Jacoba (later getrouwd met Harmannus Friessum, medicina doctor te Amsterdam).

Een broer van Jaques, Guillaem, koopman te Amsterdam, had in zijn testament (1663) vastgelegd dat de kinderen van zijn inmiddels overleden broer al zijn bezittingen zouden erven. Bovendien had hij bepaald dat bij kinderloos overlijden van een der erfgenamen diens reeds geërfde deel alsnog zou overgaan naar de andere twee. De langstlevenden, of langstlevende, zou tenslotte dus alles in handen krijgen (fidei-commis erfstelling).

Johannes, de oudste van de drie, overleed in 1670, waardoor diens deel van de erfenis overging naar Samuel. Toen vervolgens Samuel in 1676 overleed, kreeg Jacoba het erfdeel van Johannes en van Samuel erbij. Intussen had Wilhelmina, de weduwe van Samuel, rechtskundig advies ingewonnen (misschien wel bij mr. Caspar Tersmette met wie zij later trouwde) en verkeerde daardoor in de veronderstelling dat ze ten onrechte de 44.400 gulden aan Jacoba had betaald. Zij eiste in de zitting dat bedrag terug. Het Hof dacht daar anders over en stond haar eis niet toe. Met in gedachte de voor die tijd toch grote kapitalen die in de familie omgingen, is het begrijpelijk, dat Samuel te Alblasterdam een eigen huis kon kopen. Hetzelfde huis dat later de pastorie van zijn opvolgers zou worden.

Een portret van Johannes van Horne, de broer van Samuel. Hij was professor in de anatomie te Amsterdam. Van Samuel zelf is geen portret bewaard gebleven.

Avondpredikaties

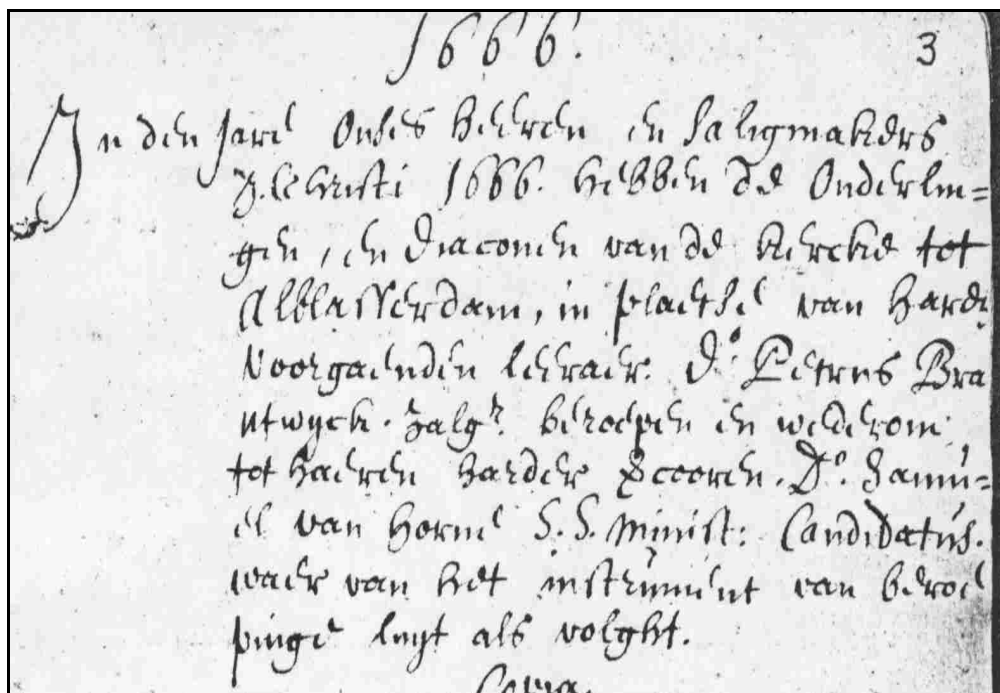
¹³⁰ Rijksarchief, Hof van Holland, inv. nr. 189, zaak 195.

¹³¹ (1621-1670), aangesteld te Leiden in 1653. N.N.B.W. deel VII.

Nog tijdens de dienst van zijn voorganger nam de kerkenraad het besluit met zogenaamde avondpredikaties te beginnen (besluit van 6-11-1667)¹³². Dat waren kerkdiensten in de wintermaanden op woensdagavond. In de kerkenraadsnotulen staat er met nadruk bij dat dat besluit geen verplichtingen inhoudt voor de navolgende predikanten. Over een "recognitie" (beloning) voor deze extra diensten lijkt men in 1667 niets besloten te hebben¹³³.

Doopboek, trouwboek, handschrift

De doopinschrijvingen van zijn hand lopen van 22-8-1666 t/m 20-8-1668. In het trouwboek is met grote waarschijnlijkheid het gedeelte van 1-3-1654 t/m 17 juni 1668 door hem ingevuld. Dat zou inhouden dat Van Horne de nagelaten aantekeningen van zijn voorganger in het officiële trouwboek heeft overgenomen.

De eerste pagina van het oudste notulenboek van de kerkenraad, in het handschrift van Samuel van Horne. Hij schrijft: 1666. In den jaer onses Heeren en Saligmakers J.C. Christi 1666 hebben de ouderlingen en diaconen van de kercke tot Alblassterdam, in plaetse van haren voorgaenden leeraer Do. Petrus Brantwijck zaliger, beroepen en wederom tot haeren harder vercooren Do. Samule van Horne, S.S. minister, candidatus, waer van het instrument van beroeping luyt als volgt.

¹³² Kerkenraadshandelingen.

¹³³ Pas in maart 1676 maakt ds. Johannes Doeslaer het punt van een beloning voor de winteravonddiensten bij schout en gerechten aanhangig. Het jaarbedrag voor deze diensten wordt gesteld op 100 gulden. In april 1682 wordt het bedrag gesteld op 50 gulden. Zie kerkenraadshandelingen.

6. DANIEL BEUKELAAR SR. (1668-1671)

Deze Amsterdammer van geboorte¹³⁴ werd na afronding van zijn studie te Utrecht (ingeschreven maart 1656) in 1663 als kandidaat te Varik bevestigd. Hij ontving een beroepbrief van Alblasserdam, gedateerd 21 augustus 1668, en besloot dat beroep aan te nemen. Zijn bevestiging vindt plaats op 23 september. In de classicale vergadering van 6 nov. 1668 wordt hij als lid aangenomen. Zijn traktement bedroeg per 1 oktober 586 gulden inclusief huurvergoeding¹³⁵.

Van zijn verhuiskosten, 3 vrachten, moet de predikant zelf 2/3 betalen, terwijl het dorp 1/3 voor zijn rekening neemt¹³⁶. Schout en heemraden besluiten dat men deze kosten voortaan op de oude voet zal blijven dekken, namelijk door hoofdelijke omslag in het dorp¹³⁷.

Op zondag 14 juni 1671 hield hij zijn afscheidspreek en vertrok naar Tholen (beroepen op 17-5-1671) en vandaar naar Middelburg, waar hij op 29-10-1679 intrede deed. Hij behoorde in ieder geval niet tot de richting van de Coccejansen. De Classis Walcheren had n.l.

Middelburg op het hart gerukt *in te doene beroepinghe haere gedachten niet en gelieven te laten gaen ontrent soodanighe personen die tot de hedendaeghsche nieuwigheden mochten genegen sijn*¹³⁸. Op 24 februari 1701 overleed hij¹³⁹. Zijn vrouw heette Catharina Brughmans (huwelijk te Amsterdam). Zijn zoon Daniel (geboren 1662) zou later ook de Alblasserdamse kerk dienen. Andere kinderen waren Adriaan (in 1660 te Amsterdam geboren, werd later predikant) en Gosinnus (28-10-1668 te Alblasserdam gedoopt door zijn vader¹⁴⁰).

In november 1669 en februari 1671 wordt aan de predikant 30 gulden toegekend voor "onderhoud van sijnen soone en studie"¹⁴¹.

Of hij na zijn vertrek nog vaak Alblasserdam heeft bezocht, is niet bekend, maar wel dat hij op 6-10-1686 als getuige in de kerk stond bij de doop van zijn kleinkind Machtelina Catharina¹⁴².

De doopinschrijvingen van zijn hand gaan van 2-9-1668 t/m 7-6-1671 en hij noteerde de huwelijken van 26-8-1668 t/m 6-6-1671.

¹³⁴ Indien juist is dat Geertruida, die op 30-5-1671, 27 jaar oud, te Amsterdam trouwde met Wijnandus Schrijver, predikant te Westzaan, zijn zuster is, dan heette zijn moeder Dina Ouseil. Zie Ned. Leeuw 39 blz. 237.

Daniel Beukelaar is waarschijnlijk omstreeks 1636 geboren. Studenten op de universiteit waren doorgaans 20 jaar of jonger.

¹³⁵ Ordonnanties op de traktementen.

¹³⁶ Dorpsresolutieboek Alblasserdam, 13 maart 1669.

¹³⁷ Dorpsresolutieboek Alblasserdam, 25 mei 1669.

¹³⁸ Classis Walcheren, 25.5.1679, art. 2.

¹³⁹ Hij woonde te Middelburg op de Herengracht en werd in de Nieuwe Kerk begraven (gemeente Archeif Middelburg, begraafboek)

¹⁴⁰ Getuigen waren: Cornelis van Dalen in de naam van Aarnout Walraven en Johan Bodel, Anna Westerburch.

¹⁴¹ Ordonnanties op de traktementen.

¹⁴² Getuigen: "de Heer Daniel Beuckelaer, predikant tot Middelburg en juffer Catharina Struijs huisvr. van de Heer Cornelis Gentman, predikant tot Utrecht.

27

A^o 1670

29 Jan^r.
De Sake van
Hendrick
Cornelisz.

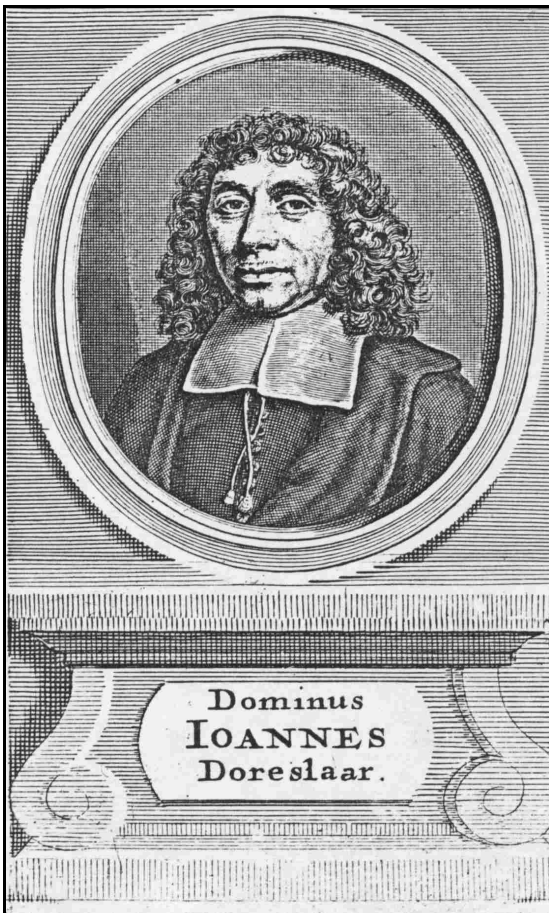
Is voor de kerckenraet verschenen onsen officier
Jan van Asperen voordragende dat Hendrick Cornelisz
timmerman iets te pretenderen hadde op de diaconye
seekere penningen eertijds door Ds. Brandwijk
de diaconye toegevoegt en onttrokken de weduwe
en erven van wijlen Ds. Corputius, en is daarop
goedgevonden dat men over 8 dagen ten dien fine
vergaderinge soude aanstellen en versoecken eenge
oude broederen, voor dezen in kerkendienst
geweest, als Pleun Jansz Stam, Sterrenburg
Cornelis Jan Cleysz en Leendert Leendertsz,
om ons te dienen van bericht, en is alzoo deze
zake uitgesteld.

Handschrift van Daniel Beukelaar sr. De tekst luidt: Anno 1670, 29 Januari. De sake van Hendrik Cornelisz. Is voor de kerckenraet verschenen onsen officier Jan van Asperen, voordragende dat Hendrik Cornelisz, timmerman, iets te pretenderen hadde op de diaconie seekere penningen eertijds door Ds. Brandwijk de diaconie toegevoegt en onttrokken de weduwe en erven van wijlen Ds. Corputius, en is daarop goedgevonden dat men over 8 dagen ten dien fine vergaderinge zoude aanstellen en versoecken eenge oude broederen, voor dezen in kerkendienst geweest, als Pleun Jansz Stam, Sterrenburg, Cornelis Jan Cleysz en Leendert Leendertsz, om ons te dienen van bericht, en is alzoo deze zake uitgesteld.

7. JOHANNES VAN DOORESLEAER (1671-1679)

Levensloop

Ook deze predikant was Amsterdammer van origine (geboren 21-6-1641)¹⁴³. Zijn vader en moeder waren Petrus van Dooreslaer (1605-1661) en Elisabeth Jansd. Malines. Johannes was de jongste van vijf kinderen¹⁴⁴. Na zijn studie in de filosofie en de theologie aan de universiteit van Leiden¹⁴⁵, diende hij als eerste gemeente Opperdoes bij Medemblik, waar hij als kandidaat in oktober 1668 zijn dienst begon¹⁴⁶.

Op 18-8-1671 vroeg de kerkenraad toestemming aan de Vrouwe om hem te mogen beroepen. Zij verleende haar goedkeuring¹⁴⁷. Het beroep werd uitgebracht op de 19e. De approbatie van de ambachtvrouwe dateerde van 29 augustus en van de classis van 1 september¹⁴⁸. Zijn bevestiging te Alblasserdam was op 4-10-1671¹⁴⁹. Hij genoot aanvankelijk een traktement van 586 gulden per jaar inclusief een huursubsidie van 36 gulden, later oplopend tot een totaal van 686 gulden in 1678¹⁵⁰.

Hij bewoonde het huis op de Dam, waarvan zijn voorganger Samuel van Horne eigenaar was. Zijn beroep had nog al wat voeten in de aarde, omdat Dooreslaer "difficulteerde" tegen de voorwaarden die de heemraden net hadden opgesteld voor het beroepen van een predikant. Zie verder onder het hoofdstuk over het beroepen van predikanten. Hij bleef tot 18-6-1679 (afscheidsdatum)¹⁵¹, en vertrok, gevolgd door een beroep naar Medemblik. De kerkenraad van Alblasserdam werkte aanvankelijk niet mee, "ende sijne dimissij in den kerckenraed van Alblasserdam versocht, welke aldaer geensins konnende verkregen werden, soo heeft de saecke des maendags daer aen, sijnde den 29 Meij, gedient voor de gedeputeerden van den E. Classis van Dordrecht", die toen Van Dooreslaer "van de kercke van Alblasserdam ontslagen ende

¹⁴³ Volgens de huwelijksaantekeningen te Amsterdam. Ned. Leeuw 39 blz. 236.

¹⁴⁴ Zijn broers en zusters: Catrina (1631-1676), Anna (geb. 1632), Maria (1634-1714), Abraham (1639-1693), daarna komt Johannes. Bron: Gens Nostra 20 blz. 21, en 21 blz. 206.

¹⁴⁵ Hij staat in het Album Studiosorum Academiae Lugduno Bataviae in het jaar 1661 vermeld.

¹⁴⁶ W.M.C. de Regt.

¹⁴⁷ Heerlijheidsarchief Alblasserdam, inv. nr. 151/13. Merkwaardig is dat in de brief van de kerkenraad, op de plaats waar de voornaam van Dooreslaer had moeten staan, een plek is opengelaten. Men wist blijkbaar niet dat hij Johannes heette.

¹⁴⁸ Acta Classis Dordrecht.

¹⁴⁹ Kerkenraadshandelingen. Ook in Ordonnanties op de tractementen.

¹⁵⁰ Ordonnanties op de tractementen.

¹⁵¹ Heerlijheidsarchief, inv.nr. 151/15.

de kercke van Medenblick toegewesen"¹⁵². Ds. Van Dooreslaer werd aldaar op 25-6-1679 door zijn collega ter plaatse ds. Dengbertius bevestigd en preekte zelf die middag bij zijn intrede over 2 Cor. 4:5.¹⁵³

Nog geen twee jaar later, op 23-3-1681, hield hij zijn afscheidspraak, uit 2 Thess. 3:16¹⁵⁴, om de zondag daarna in zijn geboorteplaats Amsterdam bevestigd te worden.

Later (1690) werd hij assessor van de Noordhollandse Synode. Hij overleed op 2-4-1707¹⁵⁵. Van hem is een portret bewaard gebleven¹⁵⁶.

Huwelijk en gezin

Hij was gehuwd met Rebecca Gabry van Amsterdam, 19 jaar oud (huwelijksluiting 7-2-1673 te Amsterdam¹⁵⁷), werd weduwnaar en trouwde op 9-3-1690 opnieuw¹⁵⁸, nu met Anna Willemsdochter van Niersbergen¹⁵⁹ uit Amsterdam, 34 jaar oud¹⁶⁰. Hoe Jacobus Gabry over Johannes van Dooreslaer oordeelde, is beschreven in een notariële acte, die hieronder in extenso volgt.

Transcriptie notariële acte¹⁶¹.

Op huyden den 8en September 1672: Compareerde voor mij Willem van Dijck openbaer notaris bij den Hove van Hollandt geadmitteert, tot Alblasserdam residerende en de getuygen naergenoempt, Johan van Asperen, Schout deser heerlijkheyt van Alblasserdam, out ontrent 60 jaren, mij notaris bekent. Ende verclaerde hij comparant bij ware woorden in plaetse van Eeden ter instantie en versoecke van den E. weerden dos. Johannes van Dooreslaer, bedienaer des Goddelijcken woorts binnen desen dorpe van Alblasserdam voorn., requirant, waerachtigh te sijn, dat inde maent October van den verleden jare 1671: sijnde ten tijde als den voorn. dos. van Dooreslaer alhier als predicant van dese plaets bevesticht wiert, sonder in den precysen tijt begrepen te willen sijn, tot sijn getuygens huuse, met meer compagnie is gelogeert geweest eenen Sr. Jacobus Gabry, alsdoen residerende tot Tilburgh, met desselfs dochter Rebecca Gabry, alsdoen woonende tot Amsterdam. Ende dat alsdoen in denselven tijt van haer logieringh tot sijn getuygens huuse is voorgefallen, dat hij getuyge per occasie met den voorn. Sr. Gabry in presentie van noch meer eerlijcke luyden van sijn bijhebbent geselschap onder andere gedroncken heeft een glaessie wijn, dat denselven Hr. Gabry uyt sijn eygen motyve instelde opt goet succes vant huwelijck van den voorn. dos. van Dooreslaer met de voorn. sijne dochter Rebecca Gabry, getuijgende hij depositant wijders, dat den voorn. Sr. Gabry tot een teecken van sijn genegentheijt ontrent die saecke daer bij voegde dat hij niet gedacht en hadt dat Alblasserdam soo goede plaets was, als hij nu selfs bevondt, endat hij bij dese gelegentheijt aldaer verhoopte meer te comen. dat hij oock groote genegentheijt hadde, in den persoon, humeur, en gaven van

¹⁵² Notulen kerkeraad van Medemblik.

¹⁵³ "Want wij prediken niet onszelven, maar Christus jesus, den Heere; en onszelven, dat wij uwe dienaars zijn om Jezus' wil".

¹⁵⁴ "De Heere nu des vredes Zelf geve u vrede te allen tijd, in allerlei wijze. De Heere zij met u allen".

¹⁵⁵ W.M.C. de Regt.

¹⁵⁶ Dit portret, een kopergravure, meet 15.5 x 9.5 cm. Te vinden in het Iconographisch Bureau in Den Haag.

¹⁵⁷ Zijn ouders waren toen reeds overleden. Ondertrouw op 13-1-1673. Ned. Leeuw 39 blz. 236.

¹⁵⁸ Te Amsterdam.

¹⁵⁹ Ook wel: Nieuubergen, of Nuberge.

¹⁶⁰ Ned. Leeuw 39 blz. 236.

¹⁶¹ Rijksarchief, Oud-notarieel archief Alblasserdam, inv. nr. 23, document 152.

den voorn. dos. van Dooreslaer, in summa den voorn. Sr. Gabry verthoonde een volcome toestemminge vant voorsz. huwelijck van den voorn. dos. van Dooreslaer met de voorn. Rebecca Gabry, sijne dochter, offte alle die en diergelijcke reden en woorden en omstandigheden, en noch veele meerder dese saecke raeckende in substantie, voor redenen van wetenschap allegerende, bij alle t'gene voorsz. staet present en tegenwoordich geweest te sijn en t'selve alsoo gehoort, gesien en verstaen te hebben, presenterende tselve des noots en daertoe versocht sijnde met solemnele eeden te bevestigen.

Aldus gedaen en gepasseert binnen Alblasserdam voornt. ter presentie en ten overstaen van Sr. Leendert van Asperen, procureur binnen de stadt Haarlem, ende Pieter Bouwens, woonende binnen de stadt Amsterdam, beyde als getuygen met geloove hiertoe versocht en gebeden, die de minuutte deses neffens den comparant en mij notaris hebben onderteekent, op datum alsboven.

(was getekend)

Jan van Asperen

L.. van Asperen

Pieter Bouwens

Mij t'oirconde, Wm. van Dijck, nots:pub. 1672.

Johannes van Dooreslaer was de vader van Johannes¹⁶², Elisabeth¹⁶³, Dorothea¹⁶⁴, Rachel¹⁶⁵. Deze kinderen werden te Alblasserdam geboren en hadden Rebecca Gabri als moeder. Uit het 2e huwelijk, met Anna van Nuberge, werden geboren Willem¹⁶⁶, Pieter en Abraham¹⁶⁷.

De avondpredikaties

Met bittere gevoelens ten opzichte van schout en heemraden heeft Van Dooreslaer Alblasserdam verlaten. Vlak voor zijn vertrek, getuigde hij daarvan in een aantekening in het kerkenraadsboek, waarbij hij zijn hart luchtte en stelde dat hij door sommige heemraden was gedwarsboomd in zijn gerechtvaardigde verlangens om een redelijk traktement te ontvangen voor de winteravonddiensten¹⁶⁸. Tenslotte was hem op 1 maart 1676 een bedrag van 100 gulden toegezegd¹⁶⁹, ten dele te betalen uit een hoofdelijke omslag op de inwoners (64 gulden) en de overige 36 gulden werden verrekend met de huur die hij jaarlijks voor de pastorie betaalde.

Een begaafd predikant

Met zijn vertrek verloor Alblasserdam een begaafd predikant, zo oordeelde ds.

¹⁶² Geboren te Alblasserdam 29-11-1673. Doopgetuigen ds. Vrechemius in de plaats van Jan Duijffkens, en juffr. Vrechemius. Hij was predikant te Oosthuizen, Enkhuizen en Dordrecht, overleden 7-9-1719. DB. Alblasserdam en Gens Nostra 20 en 21.

¹⁶³ Geboren 21-7-1675. Getuigen: Laurens Vrij (zwager) en Catharina van Dooreslaer (zuster van onze predikant).

¹⁶⁴ Geboren 26-6-1678. Ambachtsvrouw Dorothea Berck was getuige, samen met Anthony Repelaer en Hester Repelaer.

¹⁶⁵ Geboren 23 of 27 december 1676. getuigen Jan Duijffkens, ds. Abraham van Dooreslaer en Maijken Bastiaens.

¹⁶⁶ Ook Wilhelmus genoemd. Predikant te Zutphen.

¹⁶⁷ Gegevens ontleend aan Doopboek Alblasserdam en Gens Nostra 20 en 21.

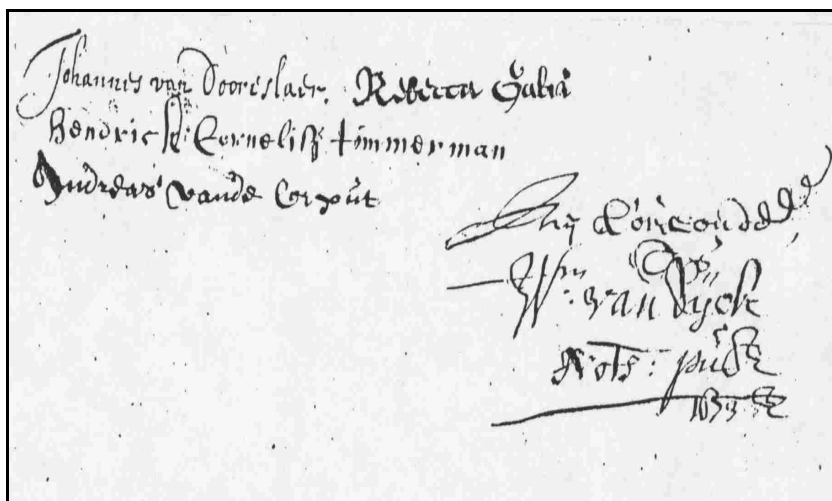
¹⁶⁸ Zie het voorbeeld van zijn handschrift. Dat handelt over deze kwestie.

¹⁶⁹ Pas op 5 april 1685 werd dit bedrag officieel vastgesteld doordat het voorstel van schout, heemraden, kerkmeesters en kerkenraad door de ambachtsvrouw Dorothea Berck werd goedgekeurd. Volgens dit voorstel zou de kerkmeester uit de kerkmiddelen zodra de avonddiensten afgelopen waren (in april) 100 gulden aan de predikant betalen, mits de kerkenraad de kosten van de kaarsen voor de avonddiensten voor zijn rekening zou nemen.

Geelkerken¹⁷⁰ in juni 1679 over hem en Schotel¹⁷¹ beschrijft hem als "een in dien tijd om zijne vroomheid en geleerdheid algemeen geacht leeraar".

Testament

Johannes van Dooreslaer liet op 30 maart 1673, in zijn Alblasserdamse tijd dus en kort na zijn huwelijk, bij Willem van Dijck, notaris te Alblasserdam, zijn testament¹⁷² opmaken. Daaruit blijkt dat het echtpaar op 2 februari reeds een "contract nuptiael" (huwelijksvoorwaarden) had laten vastleggen bij een Amsterdamse notaris. Die beslissing werd herroepen en van onwaarde verklaard. In het nieuwe testament werd bepaald dat alle goederen voor de langstlevende zouden zijn, ook in geval van een tweede huwelijk, met onderhoudsplicht van de kinderen tot hun twintigste levensjaar: "dat den langstlevende gehouden sal sijn deselve kint offte kinderen eerlijck te alimenteren ende optebrenghen in eten, drincken, cleeden, reeden, ter scholen te houden gaen, en deselve ijetwes te laeten leeren, waarmede sij haer eerlijck sullen connen generen".

The image shows a handwritten document, likely a testament, with several signatures in cursive script. The names are: Johannes van Dooreslaer, Rebecca Gabri, Hendrick Cornelisz Timmerman, and Andreas van de Corput. To the right, there is a signature of the notary, Willem van Dyck, with the word 'Notaris' written below it. The date '1673' is also visible at the bottom right of the document.

Het testament is ondertekend door: Johannes van Dooreslaer, Rebecca Gabri, Hendrick Cornelisz timmerman (1617-1702, gehuwd met de dochter van wijlen ds. Andreas van de Corput: Heyltgen van de Corput), Andreas van de Corput (1654-1730, meestal Andries genoemd. Hij was de zoon van Hendrick Cornelisz en had de familienaam van zijn moeder aangenomen. Hij zou later schoolmeester worden).

Handschrift

Het handschrift van ds. Van Dooreslaer is terug te vinden in het doopboek van 2-8-1671 t/m 7-5-1679 en in het trouwboek van 30-8-1671 t/m 28-5-1679 en in de kerkenraadsnotulen..

¹⁷⁰ Zo schrijft ds. Geelkercken te Haarlem in juni 1679 aan Balthasar Koijmans, heer van Streefkerk en Nw. Lekkerland, "ik hoope dat God ten goede uwer kercke sal Sorge en u een man toebrenghe die het misse van uwe begaefde Dooreslaer mag versoete." Heerlijheidsarchief Alblasserdam, inv. nr. 151/14.

¹⁷¹ Kerkelijk Dordrecht, deel 2 blz. 280, Utrecht 1845.

¹⁷² Rijksarchief, Oud notarieel archief Alblasserdam voor 1843, inv.nr. 23.

N^o Doch is dese billijke bovenstaende resolutie door quaet
 willigheyt van eenige die naderhand heemraeden geworden sijn,
 getraverseert, so dat tegens gedane belofte de predikant
 van sijn gewenst eynde gefrustreert is. ~~Waarom~~ niet tegen
 standt hij aengehouden heeft in sijn winter avont predikatie
 als vooren. Geschreven den 20 May 1679.

Een fragment uit de kerkenraadsnotulen in het handschrift van Johannes van Dooreslaer, 20 mei 1679. Vlak voor zijn vertrek lucht hij zijn ergernis over de regeling betalingen avondpredikaties: *Doch is dese billijke bovenstaende resolutie door quaet willigheyt van eenige die naderhand heemraeden geworden sijn, getraverseert, so dat tegens gedane belofte de predikant van sijn gewenst eynde gefrustreert is, niet tegenstaende hij aengehouden heeft in sijn winter avont predikatie als vooren, geschreven den 20 May 1679.*

8. JOHANNES VELSE (1681-1685)

Door de onverkwikkelijke competentiestrijd tussen Dorothea Berck en de kerkenraad duurde de vacaturetijd twee jaar¹⁷³. Op 19-5-1681 kwam de kerkenraad met een nominatie van vier predikanten en proponenten¹⁷⁴:

- Johannes Quintius, predikant te Aarlanderveen;
- Johannes Velsen, proponent te Delft;
- Rutgarde van Bommel, predikant te Mijndrecht;
- Daniel Bongaert, proponent te Utrecht.

De voorkeur ging uit naar Johannes Velse¹⁷⁵, die dan ook op 13-6-1681 beroepen wordt¹⁷⁶. De ambachtsvrouw probeert nog dezelfde dag en de classis keurt het beroep goed op 17-6-1681. Johannes Velse is zelf aanwezig als de kerkenraad in de classicale vergadering om goedkeuring van het beroep vraagt. De reden is dat hij en de kerkenraad wensen dat hij zijn examen nog op dezelfde dag, "stante Classis", doet. Hij wordt ondervraagd over Ps. 23:1¹⁷⁷. Velse wordt op 13 juli 1681 te Alblasserdam in zijn dienst bevestigd¹⁷⁸.

Zijn traktement bedraagt 686 gulden. Later, als Alblasserdam een eigen pastorie bezit (1683), gaat de 36 gulden huursubsidie er af¹⁷⁹.

Of deze Johannes Velse familie is van ds. Johannes Velsius die in 1575 te Delft stond¹⁸⁰, heb ik niet kunnen nagaan.

Op 17-7-1685 ontving hij een beroep naar Woerden¹⁸¹, waar hij in augustus intrede deed. Johannes werd op 12 december 1658 te Delft in de Nieuwe Kerk gedoopt, als zoon van Gijsbrecht Velse en Machtelt van der Sanden. Hij was de oudste uit een gezin waarin (minstens) 7 kinderen werden geboren. Toen Johannes 15 jaar oud was, overleed zijn moeder (begraven op 25.6.1674). Zijn vader hertrouwde met Lijsbeth de Graeff¹⁸².

Johannes studeerde te Leiden filosofie en theologie¹⁸³. Hij overleed in 1694.

Zijn vrouw heette Maria de Winter. Zij kwam eveneens van Delft. Haar ouders waren Hendrik de Winter en Maria van der Hiel, die haar op 4-10-1663 in de Nieuwe Kerk te Delft ten doop hielden. Het paar trouwde op 6-4-1682¹⁸⁴ te Leidschendam, nadat zij op 6 maart in Delft onder de geboden gegaan waren¹⁸⁵.

In hun Alblasserdamse tijd kreeg het echtpaar Velse twee kinderen, Hendric (12-9-1683)¹⁸⁶

¹⁷³ Zie het hoofdstuk over het beroepen van predikanten.

¹⁷⁴ Heerlijheidsarchief inv.nr. 151/27.

¹⁷⁵ Hij wordt ook wel Johannes van Velsen genoemd. Zelf schrijft hij: Johannes Velse, soms: Velsen, maar nergens "van".

¹⁷⁶ Datum beroepbrief volgens Beroepingen en approbaties in den Alblasserwaard. Rijksarchief, Classis Dordrecht, inv.nr. 44.

¹⁷⁷ "De Heere is mijn Herder; mij zal niets ontbreken".

¹⁷⁸ Kerkeraadshandelingen.

¹⁷⁹ Ordonnanties op de tractementen.

¹⁸⁰ Hervormd Delft ten tijde van Arent Cornelisz (1573-1605), Hendrik Johan Jaanus, Amsterdam 1950.

¹⁸¹ Kerkeraadshandelingen.

¹⁸² Deze gegevens en die over Maria de Winter zijn ontleend aan het Gemeente Archief van Delft.

¹⁸³ Album Studiosorum Academiae Lugduno Bataviae. Aldaar in het jaar 1675 genoemd.

¹⁸⁴ Maria was dus nog geen 19 jaar oud. In het gemeentearchief van Delft is zij de enige onder die naam die in aanmerking komt. Haar eigen doopgetuigen, vergeleken met die bij de doop van haar zoon Hendrik (genoemd naar haar vader), geven aan dat zij inderdaad de echtgenote werd van Ds. Velse.

¹⁸⁵ Trouwboek Alblasserdam. De ondertrouw vond plaats in Delft. De drie afkondigingen ("huwelijksproclamatien") werden in de kerk van Alblasserdam gedaan. Op 30 maart kreeg het paar attestatie om in Leidsendam te trouwen.

¹⁸⁶ Doopgetuigen: Gerard Jacobsz. van den Broek, Willem van der Hiel, Maria van 't Wout, Maria Vroulings.

en Gijsbertus (22-7-1685)¹⁸⁷. In Woerden¹⁸⁸ werd het gezin uitgebreid met: Magdalena (gedoopt 18-2-1687)¹⁸⁹, Gijsbertus (gedoopt 30-6-1688)¹⁹⁰, Wilhelmus (gedoopt 30-12-1689)¹⁹¹, Wilhelmus (gedoopt 25-12-1691), Maria Magdalena (gedoopt 7-6-1693). Zijn doopinschrijvingen gaan van 2-7-1679 (hij moest eerst de achterstand van zijn voorganger wegwerken) t/m 26-8-1685 en hij hield het trouwboek bij van 18-10-1679 t/m 18-8-1685.

ontrent de selve tijt hebben de heemraden onder t goetvinden van de E. vrouwe het huys, dat de voorgaende predikanten te huys bewoont hadden, gekocht en soo het dorp ook van een ordinar predicanshuys versorgt, en t selve behoorlijk gerepareert. Een weynich daarna hebben de heemraden op mijn voorstel aan haar, dat namentlijk de gemeente, bij gelegentheyt van het komen der gedeputeerden van de E. kerkenraat en magistraat van Bommel, mij het beroep van Bommel aanbiedend, sich gewillig toonde, om voor het avontprediken den predikant een recognitie te geven, vast gestelt dat sijn voortgang te doen hebben, committerende schout Jan met twee heemraden om met mij over de maniere van dat te collecteren te spreken. wārvan wij d'uytkomst afwachten, dan op dese saak goedgevonden een omslach te maken op de huysgesinnen, gelijk bekint sijn verkeren in id'agen van November 1682 gedaan hebben ter somme van 75 guldens, en sijn dese penningen door den gaarmeester gecollecteerd, en den predikant behandigt. Soo ook heb ik ontfangen t'jaar 1683. Soo ook heb ik ontfangen t'jaar 1684.

Fragment uit de kerkenraadsnotulen, 25.12.1681. Ds. Velse schrijft hier: *Ontrent de selve tijt hebben de heemraden onder t goetvinden van de E. vrouwe het huys, dat de voorgaende predikanten te huys bewoont hadden, gekocht en soo het dorp ook van een ordinar predicanshuys versorgt, en t selve behoorlijk gerepareert.*

Een weynich daarna hebben de heemraden op mijn voorstel aan haar, dat namentlijk de gemeente, bij gelegentheyt van het komen der gedeputeerden van de E. kerkenraat en magistraat van Bommel, mij het beroep van Bommel aanbiedend, sich gewillig toonde, om voor het avontprediken den predikant een recognitie te geven, vast gestelt dat sijn voortgang te doen hebben, committerende schout Jan met twee heemraden om met mij over de maniere van dat te collecteren te spreken, waarvan wij d'uytkomst afwachten, dan op dese saak goedgevonden een omslach te maken op de huysgesinnen, gelijk bekint sijn verkeren in id'agen van November 1682 gedaan hebben ter somme van 75 guldens, en sijn dese penningen door den gaarmeester gecollecteerd, en den predikant behandigt.

Soo ook heb ik ontfangen t'jaar 1683.

Soo ook heb ik ontfangen t'jaar 1684.

¹⁸⁷ Getuigen: Gijsbert Velsen, Elisabeth Velsen.

¹⁸⁸ Bron: doopboek Woerden.

¹⁸⁹ getuigen: Ragele leureus, huisvrouw van Ds. Lamorael van Nottelen, predikant te Woerden.

¹⁹⁰ Getuige: Anijge Aariens, huisvrouw van Gijsbertus Velse.

¹⁹¹ Getuige, ook bij de volgende twee, Maria van der Hiel, huisvrouw van Cornelis de Rooij.

9. DANIEL BEUKELAAR JR. (1685-1693)

Deze zoon van de Alblasserdamse oud-predikant Daniel Beukelaar werd in 1662 te Amsterdam geboren. In 1679 ging hij theologie studeren in Utrecht.

"Is binnengestaan D. Daniel Beuckelaer Junior in de Classe van Walcheren praeparatoir geexamineert, versoeckende van dese E. vergaederinge voor gerecommandeert aengenomen te werden, en is sulx van de E. Classe om synodale redenen uijtgesteld." Acta classis Dordrecht 30-4-1680.

Beukelaar jr. begon zijn loopbaan als kandidaat in Vrouwenpolder op 1 december 1680, toen hij door zijn vader, Daniel Beuckelaer te Middelburg, in zijn dienst bevestigd werd¹⁹². Tijdens de vacaturetijd 1679-1681, die zo lang duurde vanwege een conflict met de ambachtswouwe, heeft Daniel een aantal malen in Alblasserdam gepreekt. Dat was tegen de regels en ook duidelijk tegen de wil van de classis, die zich over het gedrag van Beukelaar jr. beraadde. Op 5 november 1680 wordt het volgende vastgelegd: *"Is voorgesteld hoe men sig soude gedraegen met dom. Bueckelaer die tegens acte van ons synode publijck in vaceerende kercke onser classis sigh verstout te prediken. Is geconcludeert hem noch eens maal te waarschouwen als mede den kerckenraat van Alblasserdam."* Het punt was dat vacante gemeenten zonder consulenten van de classis geen kerkelijke zaken mochten verhandelen.

Zijn volgende gemeente was Groot-Ammers (bevestigd 26-11-1684)¹⁹³.

Al spoedig ruidde hij deze gemeente voor Alblasserdam (bevestiging 2-12-1685)¹⁹⁴. De kerkeraad verkoos hem uit de volgende vijf¹⁹⁵:

- Daniel Beuckelaer, predikant te Groot-Ammers;
- Samuel Immens, proponent in de Meierij van Den Bosch;
- N. Muntendam, proponent te Harlingen;
- N. v.d. Velde, proponent te Middelburg;
- Hendrick Herinkhuijsen, proponent te Delft.

De beroepbrief is van 6-11-1685¹⁹⁶. De approbaties van de ambachtsheer en de classis zijn van respectievelijk 6 en 7 november¹⁹⁷. Zijn tractement bedroeg 650 gulden per jaar¹⁹⁸.

Zijn volgende gemeente was Schoonhoven (beroep 23-6-1693)¹⁹⁹. Net als zijn vader diende hij de gemeente van Middelburg²⁰⁰ (bevestiging 18-4-1700), waar hij op 19-6-1708 stierf²⁰¹.

Daniel was gehuwd met Maria Gentman, dochter van Cornelis Gentman, predikant te Hulst

¹⁹² W.M.C. de Regt geeft 25-3-1681 als begin van zijn dienst te Vrouwenpolder. De kerkenraadsnotulen van die plaats vermelden echter als datum van beroep 7-11-1680 en als datum van bevestiging 1-12-1680.

¹⁹³ Volgens de kerkenraadshandelingen van Vrouwenpolder leidde hij de kerkenraadsvergadering van 15-12-1684 daar nog. De datum van 26-11-1684 is ontleend aan een lidmatenlijst van Groot-Ammers.

¹⁹⁴ Kerkeraadshandelingen.

¹⁹⁵ Heerlijkheidsarchief inv.nr. 151/19.

¹⁹⁶ In het Heerlijkheidsarchief bevindt zich in inv. nr. 151 een kopie van de beroepbrief en van de approbatie van Andries Bogaert, respectievelijk gedateerd 25 en 27 oktober 1685. De hier vermelde data zijn ontleend aan het boek Beroepingen en approbaties etc.

¹⁹⁷ Beroepingen en approbaties in den Alblasserwaard. Rijksarchief, Classis Dordrecht inv. nr. 44.

¹⁹⁸ Ordonnanties op de traktementen. NB. Er wordt geen huurvergoeding van 36 gulden per jaar meer uitbetaald.

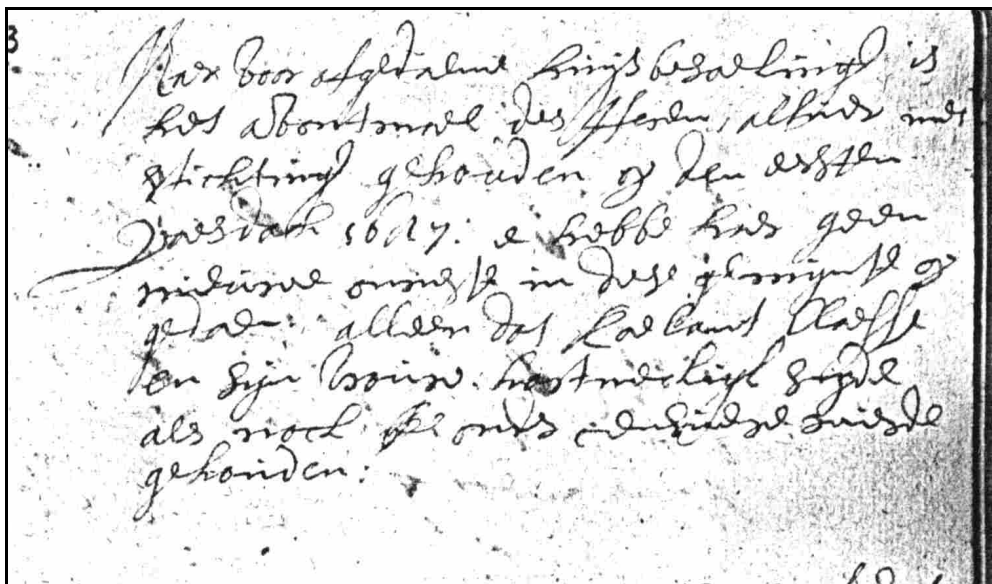
¹⁹⁹ Kerkenraadshandelingen. Op die datum komt er een delegatie uit Schoonhoven een beroep op hem uitbrengen.

²⁰⁰ Hij woonde in de Brachtstraat.

²⁰¹ Beide data van W.M.C. de Regt. Hij werd begraven in de Nieuwe Kerk te Middelburg (Begraaflijst, Gem. Archief Middelburg)

en later hoogleraar te Utrecht²⁰², en van Maria Driewegen. Zijn zoon Daniel (geboren te Middelburg in 1684) werd later predikant te Veere (aldaar overleden in 1746²⁰³). Deze Daniel heeft in Alblasserdam ook nog land in leen gehad. Hij wordt althans genoemd in een verleibrief van 22-1-1754, als het land overgaat in andere handen: "sijnde open en ledig gevallen door 't overlijden van Daniel Beukelaar, in leven laast predikant tot Veere"²⁰⁴. In Alblasserdam werd zijn dochter Machtelina Catharina (6-10-1686). Doopgetuige was Beukelaar sr²⁰⁵.

Zijn doopinschrijvingen omvatten 2-9-1685 t/m 5-7-1693; het trouwboek hield hij bij van 9-9-1685 t/m 30-5-1693

Naer voor afgetalene kints besadling is
het avontmael des Heren, alhier met
stichting gehouden op den ersten
paesdach 1687. en hebben haer geen
nieuwe onruste in dese gemeente opgedaen
gedaen: alleen dat Roelant Claesse
en sijn vrouw hartneckigh sijnde
als noch onder censuere wierden
gehouden.

Kerkernraadsnotulen 1687, waar ds. Beuckelaer jr. schrijft: *Naer voor afgedaene huysbesoekinghe is het avontmael des Heren alhier met stichting gehouden op den ersten paesdach 1687 en hebben haer geen nieuwe onruste in dese gemeente opgedaen, alleen dat Roelant Claesse en sijn vrouw hartneckigh sijnde als noch onder censuere wierden gehouden.*

²⁰² Hij stond 42 jaar lang te Utrecht. De Navorser 1882 blz. 346.

²⁰³ Op 3-2-1746. De Navorser 1882 blz. 346.

²⁰⁴ Diaconiearchief inv. nr. 21.

²⁰⁵ De andere getuige: juffr. Catharina Struijs, huisvrouw van de heer Cornelius Gentman, predikant te Utrecht.

10. FRANCO VAN DER KLUYT (1693-1727)

Beroep en levensloop

Franco van der Kluyt stond op het lijstje van de kerkenraad, de nominatie van vijf, bovenaan. In ieder geval letterlijk en misschien ging de voorkeur ook wel het meest uit naar hem. Op de nominatie stonden verder²⁰⁶:

- Ds. Theodorus de Haen (Gramsbergen);
- Ds. Immants (West-Souburgh);
- Ds. Van der Kemp (Dirksland);
- Ds. Van der Velde (Nieuw Lekkerland).

De kerkenraad had bijna twee maanden nodig gehad²⁰⁷ om deze vijf dominees te horen en verkreeg op 26-8-1693 goedkeuring op deze nominatie van de Heer Andries Bogaert.

Het beroep werd uitgebracht op Franco van der Kluyt (28-8-1693)²⁰⁸.

De ambachtsheer probeerde op 29 augustus²⁰⁹ en de Classis op 1 september²¹⁰.

Consulenten waren de naburige predikanten Gerard Croese (Oud-Alblas) en P. v.d. Velde (Nieuw-Lekkerland)²¹¹. De laatste had zelf ook op de nominatie van vijf gestaan.

Franco van der Kluyt werd op 26-3-1666 te Grave gedoopt als zoon van Seger Elias Cluit en Margerita Diepenbroek. De familie was tamelijk bemiddeld, want de broer van vader Seger was van plan in 1661 van Jonker Karel van Gelre het landgoed Prattenburg bij Venendaal te kopen. De koop sprong af en Seger, de vader van Franco (ook wel Francis geheten) nam toen het koopcontract over. In zijn studententijd verandert Francis zijn naam in het wat deftiger klinkende Franco. Op 27-9-1687 werd hij te Utrecht als student theologie ingeschreven. De Classis Alkmaar beriep hem te Noord Scharwoude (18-7-1690)²¹², boven Alkmaar, op een traktement van 137 gulden per kwartaal. In werkelijkheid betaalde de kerk van Noord Scharwoude hem slechts 270 gulden per jaar.

Op 15-12-1689 trouwde Franco met Sulamith à Brakel, de dochter van de beroemde Rotterdamse kanselredenaar Wilhelmus à Brakel²¹³.

Na een paar jaar vertrok hij uit Noordscharwoude en werd daarna op 4-10-1693²¹⁴ te Alblasterdam bevestigd. Zijn intredetekst koos hij uit Romeinen 1:7 ("Allen, die te Rome zijt, geliefden Gods, en geroepene heiligen, genade zij u, en vrede van God, onzen Vader, en den Here Jezus Christus"). Hij zou blijven tot zijn dood (4-10-1727)²¹⁵. De laatste vergadering die hij in het kerkenraadsboek weergaf dateert van 9 april 1727. Zijn opvolger Johannes Beukelman tekende aan: "*4 October 1727 is in de Heere godsalig ontslapen Franco van der Kluyt, waardig en ieverig Leeraar in dese gemeente, tot droefheid van veelen, die God vreesen.*"²¹⁶ Hij werd begraven in de klasse van 3 gulden²¹⁷ (de klassen

²⁰⁶ Heerlijheidsarchief Alblasterdam, inv. nr. 151/23. Handopening werd verleend op 24 juni 1693. De goedkeuring van de nominatie staat op 26 augustus.

²⁰⁷ Vanaf 24 juni.

²⁰⁸ Beroepingen en approbaties in den Alblasterwaard.

²⁰⁹ Heerlijheidsarchief Alblasterdam inv. nr. 151.

²¹⁰ Beroepingen en approbaties in den Alblasterwaard.

²¹¹ Heerlijheidsarchief Alblasterdam, inv. nr. 151.

²¹² Melchior Veeris, Vernieuwt Kerkelijk Alphabeth etc. Noord-Holland 1566-1749, Enkhuizen 1750.

²¹³ Soms als Brakel en soms als Van Brakel gespeld.

²¹⁴ Kerkenraadshandelingen. Hij werd bevestigd door ds. Martinus Soermans, predikant te Goudriaan.

²¹⁵ Kerkenraadshandelingen. Op 26-9-1727 had hij nog zijn testament gewijzigd.

²¹⁶ Kerkenraadshandelingen.

²¹⁷ Rijksarchief, Gaardersarchief Alblasterdam.

waren: pro deo, 3, 6 en 15 gulden).

Van der Kluyt was niet onbemiddeld. Dat blijkt uit de leningen die hij afsloot. In 1722 wordt gesproken van obligaties ten zijnen laste van 600 gulden, in 1720 van 1400. Hij bezat een groot huis op de Dam. Daarin werden ten tijde van de watersnood in 1726 kerkdiensten gehouden. Dat huis werd in 1730 voor 40 gulden in de belastingen aangeslagen, dat wil zeggen in de hoogste klasse. Het huis ernaast, ook voor 40 gulden aangeslagen, behoorde ook aan de weduwe van franco van der Kluyt. In april 1736 verleend Sulamith een hypotheek van 1000 gulden aan Huyg Borst. Na het overlijden van haar man dreef de weduwe een winkeltje, waarin zij o.a. kaarsen verkocht. Zo komen we haar in de diaconierekeningen van 1735 tegen als leverancier van de kaarsen voor de kerkdiensten

Kinderen

In Noordholland werd Clara geboren. Alle volgende kinderen werden gedoopt te Alblasterdam. Daar werd zijn zoon Wilhelmus Brakel v.d. Kluyt geboren (gedoopt 14-11-1694)²¹⁸. Deze zoon zou later predikant zijn te Schellinkhout (29-8-1717) en Sommeldijk (5-12-1722), emeritus september 1748²¹⁹.

Andere te Alblasterdam geboren kinderen: Sara (gedoopt 3-2-1697); Theodorus (gedoopt 19-1-1699)²²⁰, Cornelia (gedoopt 19-1-1701)²²¹, Maria (gedoopt 11-3-1703), Theodorus (gedoopt 28-6-1705)²²² en Matthias (gedoopt 11-1-1708)²²³. Laatstgenoemde studeerde in 1741 medicijnen aan de Academie te Harderwijk.²²⁴

Sulamith van Brakel woonde na het overlijden van haar man nog vele jaren in Alblasterdam, samen met haar dochter Maria Brakel van der Kluyt. Sulamith overlijdt in 1742²²⁵. Maria vertrekt op 14-8-1749 naar Rotterdam²²⁶. In 1773 worden er in het lidmatenregister weer drie uit de familie genoemd, alle drie met attestatie van Rotterdam gekomen, Cornelia (weduwe), Maria (ongehuwd) en Sara Anna. In 1779 komt daar een Johanna Cornelis bij. In 1780 wordt daarenboven nog een Susanna genoemd. In juli 1783 voegt zich, komend uit Rotterdam Maria Magtelda daarbij.

Handschrift

Zijn doopschrijvingen lopen van 18-10-1693 t/m 14-9-1727 en zijn trouwinschrijvingen van 9-12-1693 t/m 18-9-1727.

²¹⁸ In de doopaantekening heet hij "Wilhem". Getuigen waren: ds. W. a Brakel, predikant te Rotterdam en Sara Neef, genaamd a Brakel. Hij werd genoemd naar zijn beroemde grootvader van moeders kant. Hij overleed 0- 18-2-1762. Zie voor zijn grootvader De Bie en Loosjes, Biogr. Woordenboek van Prot. Godgeleerden in Nederland.

²¹⁹ Melchior Veeris, Vernieuwt Kerkelijk Aphabet etc. Noord-Holland.

²²⁰ Bij de doop van Sara en Theodorus dezelfde getuigen als bij Wilhelmus.

²²¹ Gedoopt 19-1-1701. Getuigen Daniel Rollok en Catharina Rollok.

²²² Getuigen ds. Wilhelmus à Brakel en Sara Nevius.

²²³ Getuigen ds. Wilhelmus à Brakel, Daniel Rollok, Catharina Rollok en Neeltje Krijne.

²²⁴ Album Promotorum van de Academie te Harderwijk, Arnhem 1980. Hij promoveerde op het onderwerp reumatiek en hoofdpijn.

²²⁵ Aangifte van haar overlijden op 10-10-1742 in de klasse van 3 gulden.

²²⁶ Lidmatenregister Alblasterdam.

~~ik gepredikt op~~
 maar dewijle om het hoog water in de kerk niet
 meer konde gepredikt worden, zoo hebben wij tot den
 openbaren godsdienst afgesondert ons eygen huys,
 staande aan de noordzijde op den Dam, t welke doe
 als huerman bewoont wierde van Mr. Plomp chirurgijn,
 die dat doe ook daar toe zeer gewillig liet gebruyken,
 waar in dat ook een ongelooflijk groot getal van
 menschen konde t samen vergaderen in verscheyden
 kamers en vertrekken, en overal zeer gemakkelijk hooren
 konde, waar voor ik gepredikt hebbe op den dag
 des Heeren en in de weke, van den 17 feb. Tot den 31 maart
 1 den 17 feb. Over Jer. 30:7
 2 Ps. 130 geheel in zeven predicatien,
 3 den 10 maart voor den biddag Zach. 7:1-6
 4 den 13 dito op de biddag Rigt. 10:10-16 en Jer. 6:8
 5 den 24 dito Matth. 26:36-39 voor en na de middag
 6 den 31 dito Luc. 22:43
 7 den 11 en 12 Sondag.

Het opvallende handschrift van ds. Franco van der Kluyt. Dit is een fragment uit het doopboek waarin hij de watersnood van februari 1726 beschrijft. Maar dewijle om het hooge water in de kerk niet meer konde gepredikt worden, zoo hebben wij tot den openbaren godsdienst afgesondert ons eygen huys, staande aan de noordzijde op den Dam, t welke doe als huerman bewoont wierde van Mr. Plomp, chirurgijn, die dat doe ook daar toe zeer gewillig liet gebruyken, waar in doe ook een ongelooflijk groot getal van menschen konden t samen vergaderen in verscheyden kamers en vertrekken, en overal zeer gemakkelijk hooren, waar voor ik gepredikt hebbe op den dag des Heeren en in de weke, van den 17 feb. Tot den 31 maart

1. den 17 feb. Over Jer. 30:7
2. Ps. 130 geheel in zeven predicatief
3. Den 10 maart voor den biddag Zach. 7:1-6
4. Den 13 dito op de biddag Rigt. 10:10-16 en Jer. 6:8
5. Den 24 dito Matth. 26:36-39 voor en na de middag
6. Den 31 dito Luc. 22:43
7. Den 11 en 12 Sondag.